

บทความวิจัย

ผลกระทบ ผลสะท้อน และสิ่งที่ตามมา ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ ปี 2563-2564 ต่อการเมืองและสังคมไทย[†]

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล

รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล kanokrat.l@chula.ac.th

วันที่รับ: 25 มีนาคม 2567

วันที่แก้ไข: 22 พฤษภาคม 2567

วันที่ตอบรับ: 20 กันยายน 2567

บรรณาธิการ: ธนพันธ์ โล่ประกอบ
ทรัพย์ คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิทธิ์: สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟ
คอมมอนส์ - แจกจ่ายได้ ต้องอ้างอิง
ไม่แก้ไขดัดแปลง ไม่ใช่เพื่อการค้า

ลิขสิทธิ์: บทความนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ
คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การอ้างอิง: กนกรัตน์ เลิศชูสกุล.
2567. “ผลกระทบ ผลสะท้อน และ
สิ่งที่ตามมา ขบวนการเคลื่อนไหวคน
รุ่นใหม่ปี 2563-2564 ต่อการเมือง
และสังคมไทย”. *วารสารสังคมศาสตร์*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 54 (2):
288-317.

<https://doi.org/10.61462/cujss.v54i2.3110>

ข้อความที่ปรากฏทั้งหมดในบทความ
เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่
ความเห็นของหน่วยงานวารสารผู้
จัดพิมพ์

บทคัดย่อ

ขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ไทยปี 2563-2564 เป็นตัวอย่างขบวนการเคลื่อนไหวที่สามารถระดมการสนับสนุนของมวลชนคนรุ่นใหม่ได้จำนวนมาก แต่ไม่สามารถผลักดันข้อเรียกร้องในการรื้อถอนโครงสร้างและความเป็นอนุรักษ์นิยมของรัฐไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมดังที่ตั้งใจไว้ในช่วงเริ่มต้นการชุมนุม ไม่ว่าจะเป็นการล้มรัฐบาลที่นำโดยอดีตนายกรัฐมนตรี การแก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ แต่จากการวิจัยกลับพบว่า การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ส่งผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมและการเมืองไทยในมิติอื่น ๆ ใน 5 มิติ ได้แก่ หนึ่ง การสร้างพลเมืองหนุ่มสาวที่มีความตื่นตัวและพร้อมผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระยะยาว สอง ความตื่นตัวอย่างต่อเนื่องของแกนนำเก่าและการสร้างแกนนำ การเคลื่อนไหวทางการเมืองรุ่นใหม่ในการผลักดันการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระยะต่อ ๆ ไป สาม ความสำเร็จในการผลักดันแนวคิดเสรีนิยมให้กลายเป็นแนวคิดกระแสหลักในสังคมวงกว้าง ทั้งในสื่อมวลชนและคนรุ่นใหม่ ๆ สี่ ความสำเร็จในการสร้างความเป็นสถาบันให้กับพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ และ ห้า การเปลี่ยนแปลงด้านกฎหมายและนโยบายในระยะยาว

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, คนรุ่นใหม่, การเมืองไทย, ผลสะท้อน, ผลกระทบ

[†] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ประเมินผลลัพธ์การชุมนุมขบวนการคนรุ่นใหม่ปี 2563-2564 ผ่านชีวิตหลังการชุมนุมของผู้เคยเข้าร่วมการชุมนุม” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

RESEARCH ARTICLE

Impacts, Effects and Consequences of the 2020-2021 Youth Movement on Thai Politics and Society[†]

Kanokrat Lertchoosakul

Received: November 15, 2023

Revised: March 24, 2024

Accepted: April 19, 2024

Associate Professor, Ph.D., Department of Government, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Editor: Thanapan Laiprakobsup,
Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University

Author email: kanokrat.l@chula.ac.th

License: [Creative Commons](#)
License: [Attribution–](#)
[NonCommercial-NoDerivatives;](#)
[\(CC-BY-NC-ND 4.0\)](#)

Copyright: ©2024 Faculty of
Political Science, Chulalongkorn
University

Citation: Lertchoosakul,
Kanokrat. 2024. “Impacts,
Effects and Consequences of
the 2020-2021 Youth
Movement on Thai Politics and
Society”. *Chulalongkorn
University Journal of Social
Sciences* 54 (2): 288-317.
<https://doi.org/10.61462/cujss.v54i2.3110>

All statements in this article
are the opinions of the
authors. It is not the opinion of
the publisher of the journal.

Abstract

The 2020-2021 youth movement in Thailand is an example of those who succeeded in mobilising mass protest but failed to achieve their demands. During the two years of protest, they could not reach structural changes, either dissolving the conservative government, constitution, or monarchy reform. Nonetheless, this research finds five significant effects, impacts, and consequences of the youth uprising after the protest ended. These include the formation of self-actualizing citizenship among younger people, the continuing active old leadership and new generation of leadership, the success in liberalising mainstream media and other generations, institutionalising youth political parties and long-term legal and policy changes.

Keywords: *Social Movement, Youth, Thai Politics, Effects, Impacts*

บทนำ

แม้ว่าการชุมนุมประท้วงของมวลชนคนรุ่นใหม่ เริ่มต้นในช่วงต้นปี 2563 และค่อยๆ ยุติลง ในปลายเดือนตุลาคม ปี 2564 ดูเหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จในการบรรลุข้อเรียกร้องเพื่อ ผลักดันการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง แต่จากบทเรียนการเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในประเทศไทย และในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วโลกพบว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวและรณรงค์ทางการเมือง

[†] This article was based on a research project, “Examining Consequences of the 2020-2021 Thai Youth Movement through the Post-Movement Life of Participants”. The project has received “Research Support Funding” from the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

มิได้บรรลุเป้าหมายในช่วงการชุมนุม แต่กลับส่งผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการเมืองของผู้คนในสังคม การสร้างประชากรกลุ่มใหม่ที่ตื่นตัวทางการเมืองและกลายเป็นพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในระยะต่อมา การจุดประกายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง การสั่นคลอนและทำลายความชอบธรรมของชนชั้นนำในช่วงการชุมนุม ซึ่งในหลายกรณีนำไปสู่การลงจากอำนาจในระยะต่อมา ฯลฯ (Balsiger 2016; Beckwith 2016; Bidegain and Mailliet 2021; Blee 2016; DeMartini 1983; Giugni and Grasso 2016; King 2016; Lorenzo 2016; Lorenzo, Giugni, and Uba 2016; Luders 2016; Masclet 2016; Piccio 2016; Rohman 2019; Uba, 2016; Whittier 2016) ดังนั้น บทความชิ้นนี้จึงสนใจศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564 โดยการศึกษาชิ้นนี้เน้นเก็บข้อมูลผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ทั้งที่เคยและไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจว่าหลังการชุมนุมยุติลงเกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการที่ต่อเนื่อง หรือการหยุดชะงักของการทำกิจกรรม เครือข่าย (network) และความคิดทางการเมืองและสังคมหรือไม่ อย่างไร ทั้งในระดับบุคคลและสังคมรอบข้างพวกเขา และทั้งหมดนั้นช่วยในการทำความเข้าใจผลลัพธ์ของการชุมนุม หลังการชุมนุมยุติลงอย่างไร

คำถามการวิจัย

1. หลังการชุมนุมยุติลง เครือข่ายและองค์กรการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564 มีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการที่ต่อเนื่อง หรือการหยุดชะงักของการทำกิจกรรมลงหรือไม่? อย่างไร?
2. อะไรคือผล (outcome) ผลกระทบ (impact) และผลสะท้อน (effect) ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564?

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาเครือข่ายและองค์กรการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564 หลังการชุมนุมยุติลงว่ามีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการที่ต่อเนื่อง หรือการหยุดชะงักของการทำกิจกรรมลงหรือไม่และอย่างไร
2. ศึกษาผล (outcome) ผลกระทบ (impact) และผลสะท้อน (effect) ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564

ทบทวนวรรณกรรม

การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ระหว่างปี 2563-2564 เป็นปรากฏการณ์ที่คนทั้งสังคมและนักวิชาการด้านการเคลื่อนไหวทางสังคมให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการเคลื่อนไหวที่มีพัฒนาการ พลวัต ความสร้างสรรค์ การขยายตัวที่รวดเร็วและกว้างขวาง และเป็นการเคลื่อนไหวของคนธรรมดาที่กล้าตั้งคำถามท้าทายสถาบันอนุรักษ์นิยมของไทยครั้งสำคัญ ในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว งานศึกษาที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการศึกษาและตอบคำถามหลักที่สำคัญ 8 ด้าน ได้แก่ หนึ่ง ปัจจัยและเงื่อนไขการกำเนิดและขยายตัวของขบวนการคนรุ่นใหม่ (Akanit Horatanakun 2023; Janjira Sombatpoonsiri

and Thammachat Kri-aksorn 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2021a; 2021b; 2022a; 2022b; 2023a; 2023c; Nongyao Nawarat et al. 2022; Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022; Ruji Auethavornpipa and Maria Tanyag 2021; Saowanee T. Alexander 2021; Siwach Sripokangkul et al. 2019; Supattra Santirungroj 2018; Unno 2022) สอง องค์ประกอบและข้อเรียกร้องของผู้เข้าร่วมผลักดันและสนับสนุน (Anusorn Unno et al. 2023; Aim Sinpeng 2020; 2021; Chaivaranon 2022; Hui 2020; Janjira Sombatpoonsiri 2023; Janjira Sombatpoonsiri and Thammachat Kri-aksorn 2021; Jakkrit Sangkhamanee 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2021a; 2021b; 2023c; Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon 2021; Olsen 2023; Panarat Anamwathana and Sawaros Thanapornsangsuth 2023; Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022; Penchan Phoborisut 2020; Phattarapan Nithiwaratsakul and Karisa Sutthadaanantaphokin 2023; Ruji Auethavornpipa and Maria Tanyag 2021; Tanaporn Charoenthansakul and Wannarat Natee 2023; Wichuta Teeratanabodee 2023; Yukti Mukdawijitra 2020) สาม พลวัตและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหว (Aim Sinpeng 2020; 2021; Anusorn Unno et al. 2023; Chaivaranon 2022; Janjira Sombatpoonsiri 2023; Janjira Sombatpoonsiri and Thammachat Kri-aksorn 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2021b, 185; 2023c; Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon 2021; Olsen 2023; Panarat Anamwathana and Sawaros Thanapornsangsuth 2023; Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022; Penchan Phoborisut 2020; Phattarapan Nithiwaratsakul and Karisa Sutthadaanantaphokin 2023; Unno 2022; Yukti Mukdawijitra 2020) สี่ รูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรและเครือข่ายการเคลื่อนไหวและการระดมทรัพยากร หัว ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวและต่อสู้กับผู้มีอำนาจรัฐ (Anusorn Unno et al. 2023; Dedman and Lai 2021; Janjira Sombatpoonsiri 2021; Janjira Sombatpoonsiri and Thammachat Kri-aksorn 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2021b; 2023c; Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon 2021; Kreutz and Makrogianni 2024; Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022; Pongsapak Waiwitlikhit 2020; Saowanee T. Alexander 2021; Tuwanont Phattharathanasut 2024; Vipoosanapat 2020) หก กระบวนการสร้างกรอบคิด (framing process) (Janjira Sombatpoonsiri 2023; Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022; Pongsapak Waiwitlikhit 2020) เจ็ด ปฏิบัติการของรัฐ และปฏิสัมพันธ์ที่มีระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวและรัฐ (Anusorn Unno 2022; Anusorn Unno et al. 2023; Chayanit Poonyarat 2023; Duncan McCargo 2021; Janjira Sombatpoonsiri 2023; Janjira Sombatpoonsiri and Thammachat Kri-aksorn 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2021b; Olsen 2023) และ แปด ทางออกความขัดแย้ง (Janjira Sombatpoonsiri 2023; Kanokrat Lertchoosakul 2021b)

สำหรับงานศึกษาด้านผลลัพธ์และผลสะท้อนของการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ปี 2563-2564 ที่มีต่อการเมืองสังคมไทยยังมีอยู่น้อยมาก จากการรวบรวมวรรณกรรมพบว่า มีงานเพียง 3 ชิ้นที่เกี่ยวข้องโดยตรง ชิ้นแรกเป็นเพียงบทวิเคราะห์สั้นๆ ของ Maxwell Abbott (2021) หัวหน้าฝ่ายธุรกิจเอเชียในกลุ่มที่ปรึกษาด้านความเสี่ยง (The Risk Advisory Group) ว่าด้วยเรื่องผลกระทบที่ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่มีต่อการลงทุนของต่างชาติ โดย Abbott สรุปว่าการเคลื่อนไหวตลอด 2 ปีของคนรุ่นใหม่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อการลงทุนของต่างชาติในระยะสั้น แต่หากความขัดแย้งยังคงดำเนินต่อไปอาจส่งผลกระทบต่ออายุขัยของทุนและฐานการผลิตของบริษัทข้ามชาติได้ในระยะยาว (Abbott 2021)

ส่วนงานศึกษาอีก 2 ชิ้นนำเสนอการวิเคราะห์ที่กว้างขวางมากขึ้น โดยชิ้นหนึ่งเป็นของ อุเชนทร์ เชียงเสน (2022) ที่ศึกษาผลลัพธ์และผลสะท้อนของ “คณะราษฎร 2563” องค์กรร่ม (Umbrella Organization) ที่มี “บทบาทนำ” การเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ในช่วงเวลาหนึ่งและลดบทบาทลงในช่วงหลัง โดยอุเชนทร์สรุปว่า การเคลื่อนไหวขบวนการคนรุ่นใหม่ส่งผลกระทบต่อ 3 ด้าน ได้แก่ หนึ่ง ด้านองค์กรของขบวนการเคลื่อนไหวและสำนักทางการเมืองในวงกว้าง ทั้งด้านพลวัตของการเคลื่อนไหวที่สามารถสร้างกิจกรรมและจิตสำนึกทางการเมืองของผู้เข้าร่วมและผู้ปฏิบัติงานได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะตัวอย่างของการขยายพื้นที่ในภาคใต้ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์นิยม การปฏิเสธการแสดงความเคารพต่อชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมในหลากหลายรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพที่ถูกยึดกุมโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมให้เป็นของประชาชน สอง โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เคยปิดแต่ถูกเปิดขึ้นด้วยปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการซึ่งได้สร้างโอกาสใหม่ๆ ให้กับขบวนการในช่วงต่อมา และ สาม การแย่งชิงการสร้างความหมายในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์และความสัมพันธ์กับราษฎรในฐานะผู้ถูกปกครอง ทั้งพื้นที่สื่อกระแสหลัก สื่อออนไลน์ และการยอมรับข้อเสนอในการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์โดยพรรคการเมืองฝ่ายประชาธิปไตย (Uchen 2022)

นอกจากนั้น งานของ Marisa Elena Olsen (2023) เสนอว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เพื่อท้าทายผู้มีอำนาจฝั่งอนุรักษ์นิยมส่งผลกระทบต่อ (effects) ใน 3 มิติได้แก่ หนึ่ง ผลที่ตามมาที่หลากหลายที่มีต่อบุคคลและชีวิตของผู้เข้าร่วม (personal and biographical consequences) สอง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ผู้คนมีสำนึกในอัตลักษณ์รวมหมู่ของผู้เข้าร่วมชุมนุม และการต่อสู้ทางวัฒนธรรมกลายเป็นพื้นที่การต่อสู้ในระยะยาวของคนรุ่นใหม่ รวมทั้งการตั้งคำถามต่อวัฒนธรรมอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะจะเป็นระบบอาวุโสและการกดทับความหลากหลายกลายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติโดยทั่วไปในคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวยังสร้างคนรุ่นใหม่ให้กลายเป็นพลเมืองโลกที่มองชีวิตและอนาคตไปไกลกว่ากรอบคิดเรื่องชาติไทย และ สาม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระยะยาว พวกเขาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในการทำงานของหน่วยงานของรัฐได้ในบางระดับ (Olsen 2023)

แม้ว่างานทั้ง 3 ชิ้นจะช่วยทำให้เราเริ่มเห็นภาพของผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในหลายมิติ แต่งานเขียนชุดดังกล่าว มิใช่งานวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและกว้างขวางแบบงานวิจัยเชิงลึก ซึ่งนั่นสะท้อนว่าพื้นที่ในงานศึกษาดังกล่าวยังถูกมองข้าม ทั้งที่การผลักดันการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงพยายามทั้งอุดช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว และสร้างความเข้าใจที่รอบด้านให้สังคมโดยรวมได้เห็นถึงผลลัพธ์ในระยะยาวที่ไม่สามารถจับต้องได้ในระยะสั้นของการเคลื่อนไหว

กรอบคิดและทฤษฎี

ในการวิเคราะห์ผลกระทบและผลลัพธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม งานชิ้นนี้เลือกใช้ตัวอย่างกรอบการวิเคราะห์จากหนังสือเรื่อง *The Consequences of Social Movements* บรรณาธิการโดย Lorenzo, Giugni และ Uba (2016) ซึ่งรวบรวมกรณีศึกษาจำนวนมากจากหลากหลายพื้นที่ทั่วโลก งานชิ้นนี้นำเสนอกรอบในการประเมินผล (outcome) ผลกระทบ (impact) และผลสะท้อน (effect) Lorenzo, Giugni และ Uba (2016) นิยามว่าการวิเคราะห์ผล (outcome) คือ การประเมินความสามารถในการได้มาซึ่งข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะหลังการชุมนุมสิ้นสุดเสร็จลง ผลกระทบ (impact) คือ ผลสืบเนื่องจากการเคลื่อนไหวที่มีต่อสิ่งอื่นที่อาจไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง และผลสะท้อน (effect) คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขหรือผลต่อเนื่องจากที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผลักดันในช่วงการเคลื่อนไหว โดยอาจมิได้เกิดขึ้นในทันทีหลังการเคลื่อนไหวยุติลง แต่อาจส่งผลให้สังคมโดยรวมเปลี่ยนแปลงไป ชุดการศึกษาของ ผล (outcome) ผลกระทบ (impact) และผลสะท้อน (effect) เน้นการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์จากทั้งอัตชีวประวัติทางการเมืองของผู้คน (biographical data) วัฒนธรรม (cultural data) และการเมือง (political data) โดยการนำข้อมูลที่ได้มาประมวลและเน้นให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของการเคลื่อนไหว (transformation of movement goals) ความต่อเนื่องของผลลัพธ์ (durability of outcomes) ผลสะท้อนที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ (interrelated effects) ผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึงและไม่ปกติ (unintended and perverse outcomes) และที่มาของสาเหตุ (causal attribution) งานชิ้นดังกล่าวเสนอให้แบ่งการวิเคราะห์ผลกระทบออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ ผู้คน (people) นโยบาย (policies) และสถาบัน (institution) และในการวิเคราะห์ผลกระทบทั้ง 3 ระดับนี้ต้องคำนึงถึงทั้ง *หนึ่ง* เงื่อนไขแวดล้อมที่รายล้อมและส่งอิทธิพลต่อขบวนการเคลื่อนไหว *สอง* คู่แข่งและกลุ่มเป้าหมายทางการเมืองที่ขบวนการเคลื่อนไหวต้องการผลักดันการเปลี่ยนแปลงหรือท้าทาย และ *สาม* ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหว บริบทแวดล้อมและกลุ่มเป้าหมาย ในการวิเคราะห์ต้องตระหนักว่าทั้งหมดมีพลวัต ความเปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อกันตลอดเวลา

นอกจากนั้นงานชิ้นนี้ยังนำกรอบคิดอื่นๆมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาการเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดและการบังคับใช้นโยบายสาธารณะ การผลักดันประเด็นสาธารณะ การผ่านร่างกฎหมาย การดึงงบประมาณของรัฐมาสนับสนุนในนโยบายที่เรียกร้อง การเข้าถึงอำนาจทางการเมืองและการผลักดันสิทธิต่างๆ ทั้งในระดับพรรคการเมือง รัฐสภา หรือระบอบการเมือง (Amenta and Caren 2013; Lima et al. 2022) (และ Carlos, Dowbor and Albuquerque 2017 and Leyva 2012 ดูเพิ่มเติมได้ใน Lima et al. 2022) งานอีกชุดที่สำคัญเน้นการศึกษาผลลัพธ์ด้านวัฒนธรรม เช่น ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิดของสาธารณะชน (public opinion) อัตลักษณ์รวมหมู่ทางการเมือง (collective identities) การสร้างกรอบโครงทางความคิด (framing narratives) การผลักดันแนวทางการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วม

ร่วมทางการเมืองแบบใหม่ๆ (tactical repertoires) (Andrews 2004, 38) นอกจากนั้นยังมีงานอีกชุดที่เน้นผลกระทบต่อชีวิตผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว (biographical) โดยงานชุดนี้ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในระดับจุลภาค หรือในระดับปัจเจกบุคคล ว่าผู้ที่เข้าร่วมทั้งในระดับแกนนำ หรือผู้เข้าร่วมการชุมนุมทั่วไป มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง (Amenta et al. 2010 ; Amenta and Caren 2013; Giugni 1998)

ระเบียบวิธีและขอบเขตการวิจัย

เพื่อประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ในระหว่างปี 2563-2564 ในมิติที่หลากหลาย งานวิจัยชิ้นนี้เก็บข้อมูลทั้งจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับก่อนหน้านี้ รวมทั้งการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการชุมนุม (participant) และคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมในช่วงดังกล่าว ผ่านการผสมผสานระหว่างการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการชุมนุมในพื้นที่การชุมนุม (on-site interview) และการสัมภาษณ์ต่อเนื่องในผู้คนกลุ่มเดียวกันหลังจากการชุมนุมยุติลง 1 ปี (post-movement interview) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยและคนรุ่นใหม่ที่ทำงานแล้วในช่วงการชุมนุมในปี 2563 ถึงต้นปี 2564 รวมทั้งลูกหลานชนชั้นกลางในการชุมนุมทะเลแก็สที่บริเวณแยกดินแดงในช่วงปลายปี 2564 รวมทั้งสิ้นจำนวน 84 คน กระจายตัวใน 8 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น มหาสารคาม เชียงใหม่ สมุทรสาคร กระบี่ พัทลุง สงขลา และบนช่องทางสื่อสารออนไลน์ ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งชุดคำถามสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน โดยใน**ส่วนแรก**เน้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมการชุมนุม และ**ส่วนที่สอง**เน้นมุมมองที่ผู้เข้าร่วมการชุมนุมมีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบข้าง

ข้อค้นพบและข้อถกเถียงหลัก

ขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ไทยปี 2563-2564 เป็นหนึ่งตัวอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการคนรุ่นใหม่ที่สามารถระดมการสนับสนุนได้มาก แต่ไม่สามารถผลักดันข้อเรียกร้องซึ่งต้องการจะรื้อถอนโครงสร้างและความเป็นอนุรักษ์นิยมของประเทศไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมในระยะสั้น ไม่ว่าจะเป็นการโค่นล้มรัฐบาลที่นำโดยอดีตนายกรัฐมนตรี การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และที่สำคัญคือ การปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ แต่ยุทธศาสตร์และพลวัตในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่กลับสร้างแรงสั่นสะเทือนและท้าทายรัฐอนุรักษ์นิยม อีกทั้งยังสร้างค่านิยมและรูปแบบปฏิบัติการใหม่ๆ ให้ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยในอนาคต

จากการวิจัยพบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 5 มิติได้แก่ **หนึ่ง** ความสำเร็จในการผลักดันแนวคิดเสรีนิยมให้กลายเป็นแนวคิดกระแสหลักในสังคมวงกว้างทั้งในสื่อมวลชน ทั้งกระแสหลักและกระแสรอง รวมทั้งคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมในช่วงปี 2563-2564 **สอง** การสร้างแกนนำการเคลื่อนไหวทางการเมืองรุ่นใหม่ในการผลักดันการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระยะต่อไป **สาม** การสร้างพลเมืองหนุ่มสาวที่มีความตื่นตัวทางการเมืองและพยายามผลักดันการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมผ่านวิถีชีวิตประจำวัน (Daily Life Political Struggle) แทนการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนท้องถนน **สี่** ความสำเร็จของพลวัตการสนับสนุน การมีส่วนร่วมการทำงานร่วมกัน และการกดดันซึ่งกันและกัน ระหว่างมวลชนผู้ตื่นตัวทางการเมืองกับพรรค

การเมือง ไม่ว่าจะเป็นพรรคก้าวไกล พรรคเพื่อไทยและพรรคสามัญชน และ ทั่ว ความพยายามและความสำเร็จในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง กฎหมาย และนโยบายในระยะยาวอย่างต่อเนื่องผ่านพรรคการเมืองและกระบวนการในรัฐสภา

การเคลื่อนไหวของมวลชนคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะสร้างสรรค์และมีพลวัตปรับตัวได้ในการเมืองไทยร่วมสมัย

การเคลื่อนไหวที่นำโดยคนรุ่นใหม่ไทยเติบโตและโดดเด่นมากในช่วงทศวรรษที่ 2510 โดยนักศึกษามหาวิทยาลัยเป็นพลังหลักในการเคลื่อนไหวที่นำโดยเยาวชนเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ในปี 2516 พวกเขาสามารถจัดการประท้วงครั้งใหญ่และประสบความสำเร็จในการโค่นล้มระบอบเผด็จการที่ครองอำนาจมาอย่างยาวนานกว่า 2 ทศวรรษลงได้ระหว่างปี 2516 – 2519 ขบวนการคนรุ่นใหม่ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง นักศึกษามหาวิทยาลัยและนักเรียนมัธยมศึกษาต่างเคลื่อนไหวร่วมกัน และร่วมมือกับองค์กรภาคประชาชนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นขบวนการชาวนาหรือสหภาพแรงงาน เพื่อส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยและความเท่าเทียมกัน บางกลุ่มในขบวนการเคลื่อนไหวเริ่มทำงานกับพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย โดยเฉพาะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) แต่ถึงกระนั้น หลังจากรัฐไทยจัดตั้งกลุ่มขวาจัดเพื่อตอบโต้การเคลื่อนไหวของนักศึกษา และนำไปสู่การล้อมปราบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 นักศึกษามากกว่า 6,000 คนก็ต้องหนีเข้าป่าและจับอาวุธเข้าร่วมในสงครามการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ต่อมาเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลายลงในช่วงกลางทศวรรษที่ 2520 ขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ก็ถดถอยลงตาม นักเรียน นักศึกษาทั้งหมดต่างแยกย้ายกลับไปใช้ชีวิตคนหนุ่มสาวผู้พ่ายแพ้และไม่สามารถฟื้นคืนขบวนการและการเคลื่อนไหวขึ้นมาได้อีก (Kanokrat Lertchoosakul 2016)

ขบวนการเคลื่อนไหวของเยาวชนคนรุ่นใหม่หายไปจากสังคมไทยกว่า 3 ทศวรรษ แม้จะมีกลุ่มนักศึกษา นักกิจกรรมกลุ่มเล็กๆหลายกลุ่มพยายามฟื้นฟูกิจกรรมทางการเมือง แต่พวกเขาไม่สามารถฟื้นคืนบทบาทนำของคนรุ่นใหม่ในทางการเมืองได้ กิจกรรมทางการเมืองของพวกเขาสร้างผลสะท้อนทางการเมืองน้อยมาก ในทางตรงกันข้าม พวกเขาถูกดึงไปเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ๆในฐานะพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์เท่านั้น โดยขบวนการเหล่านี้ริเริ่มและผลักดันโดยพลังทางการเมืองอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น พรรคการเมือง ขบวนการคนจน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และกลุ่มเสื้อเหลืองหรือกลุ่มเสื้อแดง เป็นต้น (Kanokrat Lertchoosakul 2018)

หลังบทบาทที่ซบเซายาวนานกว่า 4 ทศวรรษ คนรุ่นใหม่เริ่มกลับมามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในช่วงหลังการรัฐประหารในปี 2557 นักศึกษามหาวิทยาลัยกลับมามีบทบาท ในฐานะกลุ่มพลังทางการเมืองหลักเพียงกลุ่มเดียวที่ยังคงยืนหยัดต่อต้านคณะรัฐประหาร แม้จะถูกจำกัดเสรีภาพทางการเมืองภายใต้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและการออกคำสั่งห้ามรวมกลุ่มเกิน 5 คน แต่นักศึกษากลุ่มเล็กๆหลายพื้นที่ทั่วประเทศก็ยังคงลุกขึ้นมาประท้วงต่อต้านการปกครองภายใต้คณะรัฐประหาร พวกเขายังคงทำให้มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์รูปแบบต่างๆจำนวนนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นได้ ตั้งแต่การใส่เสื้อต่อต้านการรัฐประหารที่มีสีโลแกน เช่น “PEACE PLEASE” และ “Respect my Vote” การจัด “ปิกนิกแซนด์วิช” การอ่านหนังสือเรื่อง “1984” ในที่สาธารณะ และการชูสามนิ้วซึ่งมีที่มาจากภาพยนตร์เรื่อง *Hunger Games* (BBC 2014) พวกเขาจัดแฟลชม็อบและการประท้วงอีกจำนวนมากเพื่อเรียกร้องการเลือกตั้งตาม

ระบอบประชาธิปไตย การยกเลิกประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 (กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ) และการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนที่รัฐธรรมนูญปี 2560 ซึ่งไม่เป็นประชาธิปไตย แคมเปญทั้งหลายเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการดึงดูดความสนใจจากสื่อทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ถึงจะเป็นเช่นนั้น นักกิจกรรม นักศึกษาที่เคลื่อนไหวยังมีจำนวนน้อย พวกเขาไม่สามารถระดมการเคลื่อนไหวใหญ่ หรือทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองกลายเป็นกิจกรรมกระแสหลักในหมู่คนรุ่นใหม่ได้

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วงต้นปี 2563 เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคอนาคตใหม่ เราได้เห็นการก่อตัวขึ้นของประท้วงแฟลชม็อบจำนวนนับไม่ถ้วนทั่วประเทศทันที ทั้งในและนอกเขตโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ภายในเวลาเพียง 15 วัน ระหว่าง 22 กุมภาพันธ์ ถึง 7 มีนาคม ปี 2563 มีการประท้วงแฟลชม็อบปะทุขึ้นกว่า 73 ครั้ง ใน 33 จังหวัด เป็นพื้นที่ในมหาวิทยาลัย 55 แห่ง และโรงเรียน 8 แห่ง (iLaw 2020) แม้การประท้วงจะยุติลงชั่วคราวเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ในครั้งแรก แต่เมื่อสถานการณ์ผ่อนคลายลงในเดือนกรกฎาคม การเคลื่อนไหวกลับมามีปะทุต่อใหม่ โดยในครั้งหลังนี้ การประท้วงของคนรุ่นใหม่ขยายตัวออกไปนอกรั้วสถานศึกษา การเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ครั้งแรกเกิดขึ้นในช่วงกลางเดือนกรกฎาคม นำโดยกลุ่ม “เยาวชนปลดแอก (Free Youth)” โดยมีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมการชุมนุมหลายพันคน หลังจากนั้นมีการจัดการนั่งประท้วง (Sit-in) แฟลชม็อบ และการเดินขบวนอีกกว่า 507 ครั้ง ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม ปี 2563 ใน 50 จังหวัดทั่วประเทศ (Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022, 4)

สำหรับข้อเรียกร้องของการเคลื่อนไหว ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมชุดแรกถูกเสนอโดยกลุ่มเยาวชนปลดแอกในการเดินขบวนประท้วงครั้งแรก วันที่ 18 กรกฎาคม 2563 ซึ่งประกอบไปด้วยข้อเรียกร้องให้มีการยุบสภา หักคุกคามประชาชนและร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และข้อเรียกร้องชุดที่สองของกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม (United Front of Thammasat and Demonstration (UFTD) ในวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ได้แก่ ข้อเสนอในการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ 10 ประการ นักวิเคราะห์การเมืองจาก BBC มองการเสนอข้อเรียกร้องชุดหลังว่าเป็นการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (Hathairat Phaholtap and David Streckfuss 2020) เนื่องจากเป็นการท้าทายสถาบันกษัตริย์ที่ถือเป็นสถาบันเบื้องสูงที่ไม่สามารถแตะต้องได้ แต่อย่างไรก็ดี ในระยะต่อมา ประเด็นการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์กลับกลายเป็นข้อเสนอหลักที่ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ ปี 2563 – 2564 แทบทุกกลุ่มยึดถือร่วมกัน

นอกเหนือจากเรื่องจำนวนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวและข้อเสนอที่แหลมคมแล้ว เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในขบวนการ ปี 2563-2564 ก็มีความแตกต่างหลากหลายอย่างไม่เคยพบมาก่อนในขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในอดีต จากเดิมซึ่งคนรุ่นใหม่ในขบวนการมักจะเป็นนักเรียน นักศึกษาในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนชั้นนำที่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ในปี 2563 – 2564 นักเรียน นักศึกษาทั้งในมหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยต่างจังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏ โรงเรียนมัธยมศึกษาและวิทยาลัยเทคนิคในต่างจังหวัด ต่างขึ้นมามีบทบาทนำการเคลื่อนไหวในจังหวัดของตัวเองแทบทั้งสิ้น (Kanokrat Lertchoosakul 2021) นอกจากนี้ นักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆแล้ว ช่วงเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ปี 2564 เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนจนเมืองและต้องใช้แรงงานทำงานมา

ตั้งแต่เด็กในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ยังรวมตัวเคลื่อนไหวในฐานะ “กลุ่มทะลุแก๊ส” ซึ่งเคลื่อนไหวปะทะกับเจ้าหน้าที่และความรุนแรงโดยรัฐมากที่สุดอีกด้วย (Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon 2021)

การสร้างพลเมืองผู้พร้อมเปลี่ยนแปลงผ่านการเมืองในชีวิตประจำวัน

แม้ว่าหลังการชุมนุมประท้วงกว่า 2 ปี ขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่จะไม่สามารถรื้อถอนโครงสร้างและอำนาจของรัฐได้ แต่ผลกระทบของการเคลื่อนไหวกลับสร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่จำนวนมากที่ก่อนหน้าการชุมนุมเคยสนับสนุนแนวคิดแบบอนุรักษนิยมหรือไม่เคยสนใจทางการเมืองมาก่อนเลย จากพลเมืองที่ทำตามหน้าที่สู่พลเมืองผู้ตื่นรู้ พร้อมเปลี่ยนแปลง (self-actualizing citizenship) และสนับสนุนแนวคิดแบบเสรีนิยมและประชาธิปไตย ทั้งในแง่จำนวนคนและระดับความยึดถือที่ฝังลึกแบบไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย (Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang and Thipnapa Huansuriya 2022) โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคนรุ่นใหม่ในหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น นักเรียน นิสิต นักศึกษา คนรุ่นใหม่ในวัยทำงาน ทั้งชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง รวมทั้งความกว้างขวางทางภูมิศาสตร์ซึ่งครอบคลุมในทุกภูมิภาคของประเทศไทย (Anusorn Unno et al. 2023; Atithan Chanklom 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2018; Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon 2021; Kaona Pongpipat 2021; Nontarat Phaicharoen and Wilawan Watcharasakwet 2020; Wright 2020)

ความเป็นพลเมืองโลกและโลกทัศน์ข้ามความเป็นชาติ

การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่สามารถหลายกำแพงกรอบคิดเรื่องความเป็นพลเมืองไทย และสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลกในหมู่คนรุ่นใหม่ การถูกตั้งคำถามและกดทับจากกลุ่มอนุรักษนิยมว่า “เป็นคนไทยหรือเปล่า?” และ “ยังเป็นมนุษย์อยู่หรือเปล่า?” เป็นหนึ่งในจุดตัดที่สำคัญที่กระตุ้นความสนใจทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ผลทำให้กิจกรรมหลักชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในเกือบทุกกิจกรรมการเคลื่อนไหว คือการตั้งคำถามต่ออัตลักษณ์ความเป็นไทยที่รัฐและสถาบันทางสังคมแบบอนุรักษนิยมสร้างขึ้นในสังคมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากนิยามของอัตลักษณ์ของชาติ (national identity) ของคณะกรรมการอัตลักษณ์แห่งชาติ คือ “ดินแดน ประชาชน เอกราช และอธิปไตย” รัฐบาล และฝ่ายบริหาร ศาสนา กษัตริย์ วัฒนธรรม และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี (dignity/pride)” (Olsen 2023)

คนรุ่นใหม่มองตัวเองไปไกลกว่า “ความเป็นคนไทย” พวกเขาเองตัวเองและภูมิใจที่เจอนิยามตนเองว่าเป็นพลเมืองโลก ในหนังสือของ McCargo and Anyarat Chattharakul (2020, 102) อธิบายว่า คนรุ่นใหม่ของไทยมีความเป็นชาวดิจิทัลโดยกำเนิด (digital natives) ซึ่งหนึ่งในคุณลักษณะสำคัญคือ พวกเขาเติบโตมากับโทรศัพท์มือถือและความสามารถในด้านภาษาอังกฤษที่ดีขึ้นมากกว่าคนรุ่นก่อนหน้านี้ นั่นส่งผลให้พวกเขามีมุมมองแบบที่เชื่อมกับโลกไปนอกขอบเขตประเทศไทยมากกว่าคนรุ่นเดิม โลกดิจิทัลทำให้สังคมรอบข้างพวกเขากลายเป็นสังคมที่ไม่มีเขตแดนของรัฐชาติ พวกเขามีทักษะในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไปไกลกว่า ชุดข้อมูลภายในสังคมและที่รัฐไทยจัดเตรียมไว้ให้ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในไทยภายใต้มุมมองของสังคมโลกเรื่องประชาธิปไตย (McCargo and Anyarat

Chattharakul 2020, 102) ยิ่งไปกว่านั้นข้อมูลเหล่านี้ทำให้พวกเขาที่กำลังเกิดอะไรขึ้นทั่วโลกและคนทั้งโลกกำลังคิดอะไรอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าของประเทศทั้งใกล้และไกลจากไทย ทั้งในยุโรป เอเชีย หรือเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัญหาเหตุการณ์ที่ประเทศอื่นๆเผชิญในลักษณะเดียวกับไทย เช่น ในพม่า ยูเครน ฮองกง ไต้หวัน อินเดีย ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายพันธมิตรคนรุ่นใหม่ข้ามการแบ่งเส้นเขตแดนประเทศ เช่น พันธมิตรชาวมilk Tea Alliance) ทั้งหมดนี้ส่งผลต่ออัตลักษณ์และตัวตนของคนรุ่นใหม่ทำให้พวกเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลก (Dedman and Lai 2021; Janjira Sombatpoonsiri 2021; Tuwanont Phattharathanasut 2024)

พลเมืองผู้ตื่นรู้ในประเด็นที่หลากหลาย

ท่ามกลางการเติบโตของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในปี 2563-2564 ที่ชูประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องที่หลากหลาย คนรุ่นใหม่ของไทยมีความคิดที่กว้างขวางและไปไกลกว่าประเด็นปัญหาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวเองโดยตรงเท่านั้น การมีปฏิสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่การชุมนุมหรือบนโลกออนไลน์ ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ปัญหาและข้อเรียกร้องของคนกลุ่มอื่น ๆ ส่งผลทำให้พวกเขาตระหนัก เข้าใจ และมีความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือในการณรงค์ประเด็นที่เสนอโดยแกนนำและผู้เข้าร่วมชุมนุมกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) สুরาก้าวหน้า ปัญหาและสิทธิผู้ให้บริการทางเพศ ฯลฯ (Wichuta Teeratanabodee 2023)

จากสื่อและครอบครัวอิงแอบอนุรักษ์นิยมสู่เสรีนิยมก้าวหน้า

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ส่งผลสะท้อนต่อสถาบันสื่อสาธารณะ และสถาบันครอบครัวที่ใกล้ชิดกับพวกเขาโดยตรง

จากสื่อใต้รัฐสู่สื่อข้างคนรุ่นใหม่

ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวในปี 2563-2564 ทำให้สื่อมวลชนสนใจในพลังและเสียงของคนรุ่นใหม่มากขึ้น การผลักดันการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยอื่น ๆ ในช่วงต้นของการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ มีเพียงสื่อทางเลือกบนโลกออนไลน์ที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวทั้งในรูปแบบบทความ ข่าวรายวัน และถ่ายทอดสด เช่น ประชาไท The Reporters The Standard รวมถึงสื่อออนไลน์อิสระอื่น ๆ และการไลฟ์ของผู้เข้าร่วมชุมนุมเท่านั้น แต่เมื่อการเคลื่อนไหวขยายตัวมากขึ้น และการได้เห็นถึงความสำเร็จของสื่อทางเลือกเหล่านี้ว่าได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคข่าวที่เป็นคนรุ่นใหม่อย่างล้นหลาม สื่อกระแสหลักเริ่มเปิดพื้นที่ให้กับขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ ภายในเวลาไม่นาน สื่อกระแสหลักเกือบทั้งหมดหันมาถ่ายทอดสดการประชุมหรือรายงานข่าวจากในพื้นที่การเคลื่อนไหว ข่าวการเคลื่อนไหวเข้ามาอยู่ในพื้นที่สื่อรายวันและรายงานวิเคราะห์ข่าว ซึ่งถือเป็นครั้งแรกหลังการรัฐประหารที่สื่อกระแสหลักติดตามและถ่ายทอดสดการประชุมใหญ่เกือบทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักอย่าง Thai PBS ไทยรัฐทีวี WorkPoint TV PPTV ช่อง 3HD ช่อง 7HD และช่องหลักบนทีวีดิจิทัลอื่น ๆ เกือบทุกช่อง (Sudarat Phromsimai 2022)

ยิ่งไปกว่านั้น สื่อกระแสหลักยังกล่าวรายงานข่าวข้อเรียกร้องที่แหลมคมของการชุมนุม โดยเฉพาะการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ หลังการประกาศข้อเสนอในการปฏิรูปสถาบันฯ 10 ข้อของกลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุม เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2563 ภูมิทัศน์ในวงการสื่อเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ในตอนต้นสื่อส่วนใหญ่ยังลังเลและหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวในประเด็นดังกล่าวอย่างตรงไปตรงมา หรืออาจตีความข้อเรียกร้องดังกล่าวในเชิงลบ เนื่องจากกลัวผลที่ตามมาทางกฎหมาย แรงกดดันที่มาจากฝ่ายบริหารที่เป็นฝั่งอนุรักษ์นิยม ผลประโยชน์ทางธุรกิจ รวมทั้งการเซ็นเซอร์โดยตรงจากรัฐ แต่เมื่อสื่อออนไลน์และสื่อทางเลือกเริ่มพูดถึงสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตรงและได้รับกระแสตอบรับอย่างกว้างขวาง และที่สำคัญคือไม่ถูกรัฐดำเนินการใดๆ สื่อกระแสหลักก็ค่อยๆ พูดถึงประเด็นนี้มากขึ้น จนประเด็นเรื่องข้อเสนอการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์กลายเป็นประเด็นสาธารณะในทุกพื้นที่สื่อ มีการเปิดพื้นที่สาธารณะจัดการเสวนาประเด็นปัญหาที่อ่อนไหวอย่างการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์อย่างต่อเนื่อง (Jomquan 2023; Matichon TV 2023; PPTV 2023; The Standard 2023; Top News Live 2023)

จากครอบครัวที่ขัดแย้งสู่ครอบครัวก้าวไกล

แม้ว่าความแตกต่างและความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ในภาพรวมยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่สังคมแวดล้อมที่มีความเป็นอนุรักษ์นิยมสูง แต่ปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในครอบครัวตลอดช่วงการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ทำให้เราได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัวหลายมิติที่น่าสนใจ

ในช่วงต้นของการเคลื่อนไหว คนรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมการชุมนุมไม่ว่าจะเป็นแกนนำหรือผู้เข้าร่วมธรรมดาต่างต้องเผชิญปัญหาความขัดแย้งกับครอบครัวที่เพิ่มมากขึ้น จากฐานเดิมที่มีความแตกต่างและไม่ลงรอยกันระหว่างรุ่นในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอยู่แล้ว การเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองยิ่งทำให้ความแตกต่างและความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจึงพบว่า กว่า 39 ครอบครัวจากทั้งหมด 52 ครอบครัว หรือกว่าร้อยละ 75 ต่างผ่านประสบการณ์การทะเลาะและขัดแย้งกับสมาชิกในครอบครัวในช่วงการชุมนุมทางการเมืองแทบทั้งสิ้น ภายหลังจากชุมนุมยุติลง ความขัดแย้งในครอบครัวลดลงและต่างเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองหันไปให้ความสนับสนุนต่อประเด็นข้อเรียกร้องของขบวนการคนรุ่นใหม่ และที่สำคัญคือหันไปสนับสนุนและเป็นฐานเสียงที่สำคัญต่อพรรคก้าวไกล ไม่ว่าจะเป็ครอบครัวที่ก่อนหน้านี้มีความคิดแบบอนุรักษ์นิยมไม่มากนัก ไม่สนใจการเมือง (apolitical) หรือคัดค้านการเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองโดยสมาชิกคนรุ่นใหม่ในครอบครัว เนื่องจากความกังวลต่ออันตรายในการเข้าร่วมการชุมนุม

ในด้านหนึ่งคนรุ่นใหม่ในครอบครัวที่ผู้ใหญ่ที่มีฐานคิดแบบเสรีนิยมหรือเป็นพวกไม่สนใจการเมือง กลับหันมาเห็นคล้อยตามบุตรหลาน หันไปให้การสนับสนุนต่อข้อเรียกร้องของคนรุ่นใหม่ และที่สำคัญคนรุ่นใหม่กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของคนรุ่นผู้ใหญ่ แม้ว่าพวกเขาจะยังคงมองว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เพราะตลอดชีวิตของพวกเขาปัญหาเหล่านี้ไม่เคยสามารถแก้ไขได้ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลทหารหรือพลเรือน และที่สำคัญคือผู้ปกครองเหล่านี้เดิมไม่เคยสนใจทางการเมือง เพราะไม่มีพรรคการเมืองที่ดูเหมือนจะเป็นทางเลือกที่พวกเขายอมรับได้ แต่ในช่วงการเลือกตั้ง ปี 2566 ผู้ใหญ่เริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดใหม่และเห็นตามบุตรหลาน

ว่าพรรคก้าวไกลเป็นพรรคที่มีแนวโน้มจะแตกต่างและเอาจริงเอาจังในการผลักดันการแก้ไข ปัญหาและไม่ยอมประนีประนอมต่อพลังที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงไป หลายต่อหลายคนเริ่ม สนใจการเมืองจริง ๆ สนุกกับการได้พูดคุยทางการเมืองกับลูกหลาน และที่สำคัญกลายเป็นฐาน เสี่ยงที่สำคัญของพรรคก้าวไกล¹

ในอีกด้าน ครอบครัวยุคใหม่ที่ผู้ใหญ่อยู่มากเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เป็นพวกอนุรักษ์นิยมแบบไม่ สุดขีดหรือยึดถือแนวคิดแบบอนุรักษนิยมเฉพาะในบางด้าน ยอมรับสิ่งที่คนรุ่นใหม่เรียกร้องมากขึ้น พวกเขายอมรับว่าข้อเรียกร้องของคนรุ่นใหม่ไม่แตกต่างจากข้อเรียกร้องของพวกเขาไม่ว่าจะ เป็นการปฏิรูปการศึกษา การต่อต้านทุนผูกขาด ปัญหาคอร์รัปชัน ฯลฯ พวกเขายอมรับและ ยอมรับต่อความสามารถของคนรุ่นใหม่ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการขับเคลื่อนโลกใน อนาคต พวกเขาเห็นว่าการทำงานของรัฐบาลหลังการรัฐประหารมีปัญหาหลายด้านและอาจไม่ ต่างกับรัฐบาลทักษิณที่พวกเขาเคยต่อต้าน ไม่ว่าจะปัญหาคอร์รัปชันในระบบข้าราชการ ปัญหากองทัพและตำรวจ ความรุนแรงของรัฐ ฯลฯ มีเพียงข้อเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ที่ อาจดูก้าวร้าว อันตราย และทำลายสิ่งที่พวกเขาเทิดทูนมากเกินไป แต่เมื่อมาถึงประเด็นด้าน พรรคการเมือง หลังความผิดหวังกับพรรคตัวแทนฝ่ายอนุรักษนิยมไม่ว่าจะเป็นพรรคพลังประชา รัฐ พรรครวมไทยสร้างชาติ หรือแม้แต่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคเก่าแก่ที่พวกเขาเลือกมา ตลอดชีวิต ต่างก็ประสบความล้มเหลวในการจูงใจให้พวกเขายอมรับและเลือกต่อไป โดยเฉพาะ ในการเลือกตั้ง ในปี 2566 หลายคนกลายเป็นผู้สนับสนุนพรรคก้าวไกลอย่างแข็งขัน² หรือยอม เลือกพรรคก้าวไกลใน สส.แบบเขต เพื่อป้องกันไม่ให้พรรคเพื่อไทยชนะในเขตเลือกตั้งของ พวกเขา แต่ยังคงเลือกพรรคอนุรักษนิยมในส่วนของ สส.บัญชีรายชื่อ³ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการโหวตเลือกพรรคการเมืองของสมาชิกในครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์หลังการ เลือกตั้งปี 2566

การเปลี่ยนแปลงการเลือกพรรคการเมืองหลังการ เลือกตั้ง 2566	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เปลี่ยนแปลงการโหวตจากพรรคปีกเสรีนิยมอื่น ๆ ไปสู่ พรรคก้าวไกล	26	60.47
เปลี่ยนแปลงการโหวตจากพรรคปีกอนุรักษนิยมไปสู่ พรรคก้าวไกล	9	20.93
ไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงเลือกพรรคปีกเสรีนิยมอื่น ๆ	5	11.63
ไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงเลือกพรรคปีกอนุรักษนิยม	3	6.98

ที่มา: ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A03 วันที่ 7 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A21 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A41 27 พ.ย. 66 กระบี่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

² สมาชิกในครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์ 9 คนจาก 40 คน ผู้สนับสนุนฝ่ายอนุรักษนิยมที่หันมาเลือกพรรคก้าวไกลในการเลือกตั้ง ปี 2566 ใน ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการโหวตเลือกพรรคการเมืองของสมาชิกในครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์หลังการเลือกตั้ง 2566

³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A06 วันที่ 8 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A09 วันที่ 10 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A17 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

อย่างไรก็ดี สำหรับผู้ปกครองที่เป็นอนุรักษ์นิยมสุดขั้ว ผลลัพธ์เป็นไปในทางตรงกันข้าม คนรุ่นใหม่ที่มีผู้ปกครองที่สมานานความคิดแบบอนุรักษ์นิยมแบบสุดขั้วกลับต้องเผชิญกับความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง ทั้งกลุ่มที่เน้นกษัตริย์นิยม ศาสนานิยม หรือชาตินิยมแบบสุดขั้ว จากการเก็บข้อมูลคนรุ่นใหม่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากพื้นที่ภาคใต้เป็นฐานที่มั่นของทั้งอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมและพรรคการเมืองฝั่งอนุรักษ์นิยม ในหลายกรณีคนรุ่นใหม่ที่ตั้งต้นตัวทางการเมืองแบบเสรีนิยมและสนับสนุนประชาธิปไตยถูกกดดันอย่างหนักโดยสังคมนอกรีต จนไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติได้ หลายคนต้องย้ายออกจากพื้นที่หลังเรียนจบหรือหลังการชุมนุมจบลง⁴

แกนนำเก่ายังตื่นตัว...เพิ่มเติมคือแกนนำและกิจกรรมรุ่นใหม่

แม้ภาพที่ปรากฏ แกนนำต่าง ๆ จะค่อย ๆ หายไปจากพื้นที่สื่อ แต่จากการเก็บข้อมูล แกนนำหลายกลุ่มยังคงตื่นตัวทางการเมืองต่อไป ในรูปแบบใหม่ๆ ที่ไม่ใช่การชุมนุมบนท้องถนน แต่เป็นการผลักดันกิจกรรมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวและการสร้างแกนนำรุ่นใหม่ ๆ

การกลับมาเคลื่อนไหวรูปแบบเดิมและเพิ่มเติมคือกิจกรรมใหม่

แกนนำหลักส่วนใหญ่ยังคงเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการจัดการชุมนุมย่อยแบบเดิมเป็นครั้งคราวตามจังหวะทางการเมืองที่สำคัญ และที่มากไปกว่านั้นคือ การสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองแบบที่เราคุ้นเคยในช่วงปี 2563-2564 ซึ่งเน้นการสร้างการรับรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสำหรับสังคมในวงกว้าง การสร้างกลุ่มทางความคิดกลุ่มเล็ก ๆ ที่เข้มข้น รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการเคลื่อนไหวและประเด็นปัญหาเฉพาะใหม่ ๆ ที่กว้างขวางไปไกลกว่าปัญหาและเครือข่ายคนรุ่นใหม่ ทั้งในรูปแบบการเคลื่อนไหวบนท้องถนนในบางครั้ง⁵ คู่ขนานกับการรณรงค์ประเด็นข้อเรียกร้องทางการเมืองเดิมในรูปแบบกิจกรรมใหม่ ๆ ทั้งในมหาวิทยาลัย (Olsen 2023; ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล⁶) ในพื้นที่สาธารณะ⁷ การขยายเครือข่ายและกลุ่มในการทำงานใหม่ ๆ⁸ การทำงานร่วมกับพรรคการเมืองทั้งพรรคก้าวไกลและพรรคเพื่อไทย⁹ บางคนเน้นการสร้างสรรค์

⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A01 วันที่ 6 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A24 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A25 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A32 วันที่ 19 พ.ย. 66 เชียงใหม่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A06 วันที่ 8 ต.ค.66 ออนไลน์; คุณ A18 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A32 วันที่ 19 พ.ย. 66 เชียงใหม่; คุณ A37 วันที่ 26 พ.ย. 66 กระบี่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A06 วันที่ 8 พ.ย. 66 ออนไลน์; คุณ A07 วันที่ 8 พ.ย. 66 ออนไลน์; คุณ A16 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A17 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A18 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A29 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A30 วันที่ 18 พ.ย. 66 เชียงใหม่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A06 วันที่ 8 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A25 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม

กิจกรรมเพื่อสร้างแกนนำและนักกิจกรรมรุ่นใหม่¹⁰ บางคนที่ไม่ได้ทำกิจกรรมทางการเมืองโดยตรงก็เลือกอาชีพหลังเรียนจบหรือเรียนต่อที่เกี่ยวข้องกับการเมือง หรือเชื่อว่าจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยในสถานะที่แตกต่างจากเดิมได้ (Khaosod 2023; Tanakorn Wongpanya 2022; ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล¹¹) หลายคนเลือกเรียนต่อในปริญญาโทและเอกในสาขาและการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมืองและสังคม¹² แม้คนที่ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่ต้องเผชิญหลังการชุมนุมก็ยังหวังที่จะกลับมามีส่วนร่วมในอนาคต เมื่อเงื่อนไขรอบ ๆ ตัวเปิดโอกาสมากขึ้น¹³ จากภาพรวมเราจะเห็นว่า มีแกนนำที่ให้ข้อมูลกว่าร้อยละ 85.7 ยังคงมีส่วนร่วมทางการเมืองในหลากหลายระดับ มีเพียงร้อยละ 14.3 เท่านั้นที่ยังไม่กลับมามีส่วนร่วมทางการเมือง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 รูปแบบชีวิตหลังการชุมนุมของอดีตแกนนำการชุมนุมซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์

รูปแบบชีวิตหลังการชุมนุมของอดีตแกนนำการชุมนุม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ทำกิจกรรมทางสังคมในประเด็นอื่น ๆ ที่ไม่ใช้การชุมนุมทางการเมือง	5	14.3
เป็นเจ้าของที่หรือทีมงานในพรรคการเมือง	6	17.1
เป็นผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	2	5.7
ทำงานกับ NGO หรือ ทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ หรือ ทำงานในประเด็นเฉพาะ	6	17.2
ทำงานการเมืองในมหาวิทยาลัย (พรรคการเมืองนักศึกษา ชมรมประชาธิปไตย องค์กรรูปแบบต่าง ๆ)	7	20.0
การจัดการชุมนุมทางการเมืองในรูปแบบเดิม และสร้างสรรค์กิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ๆ	7	20
ทำงานกับองค์กรการเคลื่อนไหวอื่น	2	5.7
รวม	35	100

ที่มา: ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในระดับแกนนำการเคลื่อนไหว 35 คน โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

¹⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A06 วันที่ 8 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A16 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A17 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A18 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น; คุณ A23 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A25 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A26 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A27 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A29 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A32 วันที่ 19 พ.ย. 66 เชียงใหม่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

¹¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A01 วันที่ 6 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A02 วันที่ 6 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A03 วันที่ 7 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A04 วันที่ 8 ต.ค. 66 ออนไลน์; คุณ A25 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A28 วันที่ 13 พ.ย. 66 มหาสารคาม; คุณ A43 วันที่ 13 พ.ย. 66 สงขลา โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

¹² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A18 วันที่ 11 พ.ย. 66 ขอนแก่น โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

¹³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คุณ A12 วันที่ 4 พ.ย. 66 กรุงเทพฯ; คุณ A34 วันที่ 20 พ.ย. 66 เชียงใหม่ โดยผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

คนรุ่นใหม่และพรรคการเมือง: การรวมพลังแบบพลังทับทวีและความสัมพันธ์แบบรัก ๆ เกลียด ๆ

ที่ผ่านมางานวิชาการหลายชิ้นสรุปว่า ความสำเร็จของพรรคอนาคตใหม่และพรรคก้าวไกล ในปี 2562 และ ในปี 2566 ว่าเป็นผลจากการสนับสนุนของฐานเสียงคนรุ่นใหม่ (McCargo and Anyarat Chattharakul 2020, 102; Olsen 2023) แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่า ทั้งชัยชนะของพรรคคนรุ่นใหม่ในการเลือกตั้งและการขยายตัวของขบวนการคนรุ่นใหม่มีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากกว่าการเป็นฐานเสียง หัวคะแนน การครอบงำโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือขบวนการเคลื่อนไหวที่จัดตั้งโดยพรรคการเมือง แต่กลับมีปฏิสัมพันธ์แบบ “การรวมกันแบบพลังทับทวี (synergistic effect)” และความสัมพันธ์แบบ “รัก ๆ เกลียด ๆ (love-hate relationship)”

การรวมกันแบบพลังทับทวี (synergistic effect)

พรรคอนาคตใหม่และก้าวไกลมิได้ทำหน้าที่เพียงผลิตนโยบายที่ตั้งจุดคนรุ่นใหม่ และมวลชนก็ไม่ได้รอคอยนโยบายที่ผลิตจากพรรคเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างกันกลับเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงโต้ตอบ (interactive) ทั้งที่พรรคพยายามสร้างทำให้มวลชนไปไกลกว่าเพียงฐานเสียงแต่เป็นสมาชิกผู้ตื่นตัว ในขณะที่มวลชนก็เสริมพลังให้ตนเองไปไกลกว่าผู้ลงคะแนนเสียง พยายามให้ข้อมูลและริเริ่มกิจกรรมในการสนับสนุนการสร้างนโยบายและทิศทางทางการเมืองของพรรค

นับตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งพรรคอนาคตใหม่ คนรุ่นใหม่จำนวนมากเริ่มมีปฏิบัติการทางการเมืองของพวกเขาเองที่ทำให้พวกเขาเชื่อมั่นในพลัง 1 เสียงของพวกเขา โดยเฉพาะความสำเร็จในการหยุดนโยบายซึ่งเกิดเหตุเวทย์ด้วยการมีส่วนร่วมบนโลกออนไลน์ เมื่อมีการเลือกตั้ง ในปี 2562 พวกเขาจึงย้ายปฏิบัติการจากโลกออนไลน์สู่บัตรเลือกตั้ง พวกเขาเลือกพรรคอนาคตใหม่ในฐานะเครื่องมือทางการเมืองในการผลักดันข้อเรียกร้องที่พวกเขาพยายามมาก่อนหน้านั้น เมื่อพรรคถูกยุบในปีถัดมาพวกเขาจึงเคลื่อนไหวลงสู่ท้องถนนเพื่อแสดงให้พลังอนุรักษ์นิยมรู้ว่าพวกเขามีตัวตนและมีพลังมากกว่าการเป็นเพียงนักรบบนโลกออนไลน์ หรือฐานเสียงที่ถูกจัดตั้งโดยพรรคการเมือง หลังความล้มเหลวของการชุมนุมประท้วง พวกเขาเรียนรู้ว่าการชุมนุมทางการเมืองที่ต้องเผชิญหน้ากับรัฐอนุรักษ์นิยมที่เน้นการปราบปรามนั้นมีต้นทุนที่แพงและอาจไม่มีประสิทธิภาพในการผลักดันการเปลี่ยนแปลง มวลชนคนรุ่นใหม่จึงหันกลับไปหาเครื่องมือที่ปลอดภัย ต้นทุนต่ำ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ นั่นคือ การเลือกตั้ง (Olsen, 2023) มวลชนหันมาทำงานร่วมกับพรรคก้าวไกลอย่างเป็นระบบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมกับพรรคในฐานะผู้สมัคร สส. ทีมหาเสียง หัวคะแนนธรรมชาติ (Tossapol Chaisamritpol 2023) สมาชิกพรรค หรือ ผู้ลงคะแนนเสียง โดยอดีตแกนนำการชุมนุมกว่า 15 คน ลงสมัคร สส. ในนามพรรคก้าวไกลในการเลือกตั้งปี 2566 ในขณะที่พรรคก็พยายามเปิดพื้นที่ให้มวลชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของพรรคมากขึ้น โดยการพัฒนาช่องทาง (platform) ใหม่ ๆ ในการดึงคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนธรรมดาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของพรรค ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้ช่วยหาเสียง อาสาสมัคร หรือเข้าร่วมกระบวนการนโยบายของพรรค เช่น การจัดกิจกรรม ‘Hackathon งบ 66: ร่วมออกแบบงบประมาณฉบับพรรคก้าวไกลเพื่อระดมผู้ที่มีความสนใจและมีความรู้หลากหลายสาขาาร่วมเป็นอาสาสมัครทั้งในการตรวจสอบงบประมาณของรัฐบาลทหาร และร่างงบประมาณใหม่ (Kanokrat Lertchoosakul 2023b) หรือการก่อตั้ง

เซิร์ฟเวอร์ “ก๊าว Geek” บนแพลตฟอร์มอย่างดิสคอร์ด (Discord) ซึ่งมุ่งสร้างพื้นที่ให้คนที่สนใจเรื่องเทคโนโลยีมาพูดคุย แนะนำและเสนอนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีต่อพรรคได้โดยตรงภายในเวลาเพียง 10 วัน มีผู้เข้าร่วมเซิร์ฟเวอร์ดังกล่าวเกือบ 200,000 คน (Thai PBS 2023)

ความสัมพันธ์แบบ “รัก ๆ เกลียด ๆ”

การขยายตัวของการชุมนุมคนรุ่นใหม่และชัยชนะของพรรคอนาคตใหม่และก้าวไกล เป็นผลจากความสัมพันธ์แบบ “รัก ๆ เกลียด ๆ (love-hate relationship)” โดยมวลชนและพรรคต่างผ่านการต่อสู้แข่งขันผลักดันความคิดของฝ่ายต่าง ๆ การตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างตรงไปตรงมาในที่สาธารณะ การถกเถียง กัดดัน ขัดแย้ง ถอยห่าง ถอนตัว แยกทางกันบ้าง หรือกลับมาช่วยเหลือ สนับสนุน และร่วมมือกันใหม่อีกครั้ง (reconciliation)

โดยในช่วงแรกคนรุ่นใหม่เลือกพรรคอนาคตใหม่เนื่องจากนโยบายที่น่าดึงดูดใจของพรรค แต่เมื่อหลายฝ่ายพบว่า จุดยืนและนโยบายของพรรคมีทิศทางที่ค่อนข้างประนีประนอมเพื่อความอยู่รอดในระยะสั้นของพรรค หรือที่พวกเขาเรียกว่า “ไปไม่สุด” แกนนำและมวลชนหลายส่วนเริ่มถอยห่างและถอนตัวออกจากพรรค เช่น พริษฐ์ ชิวารักษ์ หรือเพนกวิ้น นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนึ่งในสมาชิกร่วมก่อตั้งพรรคอนาคตใหม่ เขาถอนตัวออกจากพรรคอนาคตใหม่ เนื่องจากจุดยืนที่แหลมคมของเขาเกี่ยวกับการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์และนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมซึ่งไปไกลกว่าพรรค และกลับไปสร้างเครือข่ายการเคลื่อนไหวของนักศึกษาทั่วประเทศและทำพรรคการเมืองของกลุ่มตัวเองในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงการชุมนุม เขากลายมาเป็นหนึ่งในคณะผู้นำกลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุม ซึ่งเป็นพลังหลักสำคัญของการจัดการชุมนุมตลอด ปี 2563 (Kanokrat Lertchoosakul 2024) หรือทัตเทพ เรื่องประไพกิจเสรี หรือฟอร์ด อดีตนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงปี 2562 เขาทำหน้าที่เป็นหนึ่งในแกนนำคนสำคัญของปีกเยาวชนของพรรคอนาคตใหม่ แต่เขาตัดสินใจลาออกจากพรรค เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับแนวทางแบบประนีประนอมของพรรค ต่อกระบวนการรณรงค์ด้านสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยทัตเทพและคู่รักของเขาอย่าง ภาณุมาศ สิงห์-พรม หรือ เจมส์ ทำการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ด้วยการจับกันในรัฐสภาในช่วงการรณรงค์เพื่อสนับสนุนกฎหมายสมรสเท่าเทียม แต่หลังกิจกรรมดังกล่าว เขากลับถูกดำเนินคดีและกดดันอย่างหนักจากสมาชิกพรรค ทำ्यที่สุดทั้งสองลาออกและถอนตัวจากการสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ (Thai PBS World 2019; Kanokrat Lertchoosakul 2024) หลังการลาออก ทั้งสองร่วมกับนักกิจกรรมอีกหลายคนจัดตั้งกลุ่ม “เยาวชนปลดแอก (Free Youth)” ซึ่งองค์กรดังกล่าวกลายเป็นองค์กรการเคลื่อนไหวแรกที่ประสบความสำเร็จในการจัดการชุมนุมประท้วงที่มีผู้เข้าร่วมสูงที่สุดนับตั้งแต่การรัฐประหารในปี 2557 ในวันที่ 18 กรกฎาคม และเป็นกลุ่มที่จุดประกายการเคลื่อนไหวให้กับกลุ่มอื่น ๆ ในระยะต่อมา (McCargo 2021; Kanokrat Lertchoosakul 2023a)

ในระยะต่อมา เมื่อมีการตัดสินใจยุบพรรคอนาคตใหม่ อดีตแกนนำที่เคยถอนตัวออกจากพรรคจัดการชุมนุมบนท้องถนนขึ้นทันที ขณะที่แกนนำของพรรคส่วนใหญ่ยังลังเลว่า ควรหันไปต่อสู้บนท้องถนนหรือไม่ ในการเคลื่อนไหวชุมนุม พวกเขาผลักดันข้อเรียกร้องที่ไปไกลกว่าที่พรรคเคยทำ ส่วนหนึ่งเพื่อทำให้พรรคเห็นว่าปฏิบัติการทางการเมืองในรูปแบบอื่นและด้วย

จุดยืนที่แหลมคมสามารถระดมการสนับสนุนจากมวลชนจำนวนมากได้ ในอีกด้านเพื่อเป็นการกดดันและโต้กลับให้พรรคเห็นถึงความผิดพลาดที่พรรคเคยทำกับพวกเขา ความสำเร็จของพวกเขานในการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวมวลชนขนาดใหญ่ที่สนับสนุนข้อเรียกร้องที่แหลมคมอย่างการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ นโยบายสมรสเท่าเทียม และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวแบบเน้นการเผชิญหน้ากับอำนาจฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างตรงไปตรงมาทำให้พรรคก้าวไกลค่อย ๆ ยอมปรับท่าที จากเดิมที่เคยประนีประนอมกับฝั่งอนุรักษ์นิยมและสงวนท่าทีในการทำงานร่วมกับกลุ่มชุมนุมประท้วง พรรคก้าวไกลเริ่มกล้ายกระดับจุดยืนทางการเมืองให้แหลมคมมากขึ้นในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศทำชน ไม่ประนีประนอมและไม่จับมือกับพลังอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นกองทัพ กลุ่มทุนใหญ่ หรือระบบข้าราชการที่ไร้ประสิทธิภาพ รวมถึงการไม่ประนีประนอมต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ทั้งระบบการศึกษา เศรษฐกิจ ผูกขาด สังคมแบบอำนาจนิยม ความเท่าเทียมกันในทุกมิติ ระบบการเมืองและกฎหมายที่กดทับความเท่าเทียมกันและความยุติธรรมในสังคม และที่สำคัญคือ การเริ่มต้นชูการแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 เป็นหนึ่งในประเด็นหลักในการหาเสียง นอกจากนี้ พรรคก้าวไกลเริ่มหันมาสนับสนุนและทำงานร่วมการแกนนำและมวลชนบนท้องถนนอย่างเปิดเผยมากขึ้น (Anusorn Unno et al. 2023; Thairath 2020) ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านกฎหมาย การประกันตัว การสนับสนุนในการเคลื่อนไหว (Anusorn Unno et al. 2023; Wilson and Satrusayang 2020) หรือแม้แต่กลุ่มที่เน้นการเคลื่อนไหวแบบเน้นการปะทะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ พรรคก็ยอมรับพวกเขาและพยายามทำงานเชิงรุกกับมวลชนรุ่นใหม่ในกลุ่มเหล่านี้มากขึ้น (Kanokrat Lertchoosakul 2023; 2024)

เมื่อถึงช่วงการเลือกตั้ง แกนนำการชุมนุมและมวลชนยอมทำงานร่วมกับพรรคแบบต่อรอง และพร้อมจะถอยออกจากพรรคหากพรรคไม่ยอมตามแนวทางหรือข้อเสนอที่พวกเขาต้องการ ในขณะที่พรรคเองแม้จะพยายามปรับตัวตามข้อเรียกร้องของกลุ่มฐานมวลชนที่หลากหลาย แต่ก็พยายามหันไปขยายมวลชนกลุ่มอื่นๆที่ไปไกลกว่าคนรุ่นใหม่ ด้วยฐานคิดและเหตุผลที่แตกต่างกัน 2 ประการ คือ หนึ่ง พรรคอาจไม่สามารถปรับตามแนวทางที่แหลมคมของแกนนำและมวลชนจำนวนหนึ่ง จึงต้องหาทางขยายมวลชนเพื่อไว้ในกรณีที่พรรคไม่สามารถรักษาสถานมวลชนคนรุ่นใหม่บางกลุ่มไว้ได้ และ สอง การชนะในการเมืองเลือกตั้งเน้นฐานเสียงคนรุ่นใหม่อย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องพยายามเข้าไปยึดกุมฐานเสียงอื่น ๆ ที่กว้างขวางขึ้นด้วย

ความพยายามอย่างต่อเนื่องและความสำเร็จในเชิงกฎหมายและนโยบาย

จากประสบการณ์การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ที่ผ่านมา ทั้งในประเทศไทยและที่อื่น ๆ ทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่คนรุ่นใหม่เรียกร้องมักไม่ได้รับการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงในช่วงที่มีการชุมนุม ความสำเร็จส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังการเคลื่อนไหวทางการเมืองยุติลง ในกรณีของไทยความพยายามต่าง ๆ ในการผลักดันกฎหมายและนโยบายเริ่มประสบความสำเร็จหลังการชุมนุมยุติลงเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในช่วงหลังการเลือกตั้ง ปี 2566 โดยความสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากมีเฉพาะการเคลื่อนไหวเรียกร้องบนท้องถนนของคนรุ่นใหม่หรือเพียงการทำงานของพรรคที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ในสภา แต่ความสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นผลจากพลังทวิของการเคลื่อนไหวคู่ขนานและการประสานกันของทั้งสองฝั่ง จนสามารถเสนอและผ่านร่างกฎหมายหลายฉบับ และยกเลิกนโยบายและกฎระเบียบ

ที่มีลักษณะอำนาจนิยมหลายชิ้น

กระบวนการทั้งหมดเริ่มต้นโดยการชูนโยบายและข้อเสนอต่าง ๆ โดยพรรคอนาคตใหม่ในการเลือกตั้ง ปี 2562 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการดึงคนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นพลังเสริมและแสดงให้สังคมเห็นว่า มีคนรุ่นใหม่ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงผ่านการลงคะแนนเสียงให้พรรค ในช่วงการเคลื่อนไหวบนท้องถนน ในปี 2563 - 2564 ประเด็นข้อเรียกร้องเริ่มแหลมคมและมีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น หลังการชุมนุมยุติลง พรรคก้าวไกลทำงานต่อเนื่องในการเชื่อมประสานประเด็นใหม่ ๆ และเครือข่ายใหม่ ๆ เพื่อทำงานในการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายและกฎหมายในการรณรงค์หาเสียง ในปี 2566 การรณรงค์ข้อเสนอบริบทที่ปรับจากข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทำให้พรรคก้าวไกลชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย แม้หลังการเลือกตั้งพรรคก้าวไกลจะไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่ข้อเสนอทางกฎหมายได้กลายเป็นฉันทามติของสังคม ที่แม้แต่พรรคการเมืองอื่น ๆ และฝั่งอนุรักษนิยมก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายสมรสเท่าเทียม (Manager Online 2022; Thai PBS World 2022; The Standard 2019; Thanyaporn Bangthong 2023) กฎหมายสุราก้าวหน้า (BBC Thai 2022; Matichon 2023; Prajak Kongkirati and Veerayooth Kanchoochat 2018; Thai PBS 2020; Wannachok Chaisaard 2017) พ.ร.บ. อากาศสะอาด (Canada.ca 2023; Natnaree Hengsarochai 2023, 2024; Nattapat Madet 2023; Siwatt Pongpiachan 2022, 2-3) และการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร (BBC Thai 2020; Matichon 2022; Netiwit Chotiphathaisal 2015; Prachatai 2023; Sasithorn Jampatet 2015; Tanakorn Wongpanya 2020; Thairath 2019, 2023; Voice TV 2022) ในหลายกรณีพรรคการเมืองเกือบทุกพรรคต่างแย่งชิงการนำในการผลักดันร่างกฎหมายที่ก่อนหน้านี้พวกเขาเคยปฏิเสธ สงวนท่าที หรือไม่ได้สนับสนุนอย่างเต็มที่เท่าใดนัก

ข้อเสนอเชิงนโยบายและงานวิจัยในอนาคต

นอกจากงานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยให้เห็น ผล ผลกระทบ และผลสะท้อน ที่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ช่วงปี 2563-2564 มีต่อกระบวนการทางการเมืองและสังคมไทยโดยรวมแล้ว ยังสะท้อนถึงปัญหาของนโยบายของรัฐในการจัดการกับความพยายามลุกขึ้นมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลังทางการเมืองฝ่ายค้านและประชาชนธรรมดา จากงานวิจัยพบว่า แม้ในระยะสั้น การปราบปราม ความกดดัน และดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้จัดและผู้เข้าร่วมชุมนุมจะสามารถยุติการชุมนุมลงได้ แต่ผลงานวิจัยพบว่า หากปัญหาและข้อเรียกร้องของขบวนการยังไม่ได้รับความสนใจและปรับปรุงโดยรัฐ การพยายามแสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมืองยังคงดำเนินต่อไป แม้จะเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบอื่น ๆ มากไปกว่านั้น นโยบายการแก้ไขปัญหาการชุมนุมแบบระยะสั้นด้วยการทำให้การชุมนุมยุติลงด้วยท่าทีที่เน้นการเผชิญหน้าและความรุนแรง ยิ่งทำลายความเชื่อถือที่ผู้คนมีต่อรัฐและอาจพัฒนาสู่ความเป็นขั้วตรงข้ามทางการเมือง จากผลการวิจัยเสนอว่ารัฐไทยควรเปลี่ยนแปลงทัศนคติและรูปแบบในการจัดการกับการพยายามแสดงออกทางการเมืองแบบรวมหมู่ของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้คนสามารถแสดงออกได้มากขึ้น พยายามทำความเข้าใจปัญหาของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ และพยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา

อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้มาข้อจำกัดหลายด้านโดยเฉพาะการเก็บข้อมูลที่ยังไม่กว้างขวางรอบด้านอย่างเพียงพอ และเสนอให้งานวิจัยชิ้นต่อ ๆ ไปขยายการทำความเข้าใจผล ผลกระทบ และผลสะท้อน ของการเคลื่อนไหวไปสู่ปริมณฑลใหม่ๆอีก 2 มิติ *หนึ่ง* การขยายพื้นที่การเก็บข้อมูลไปสู่กลุ่มคนที่มีลักษณะความคิดทางการเมืองที่เฉพาะ เช่น พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พื้นที่ชนบท ฯลฯ *สอง* การขยายทำความเข้าใจผลสะท้อนที่มีต่อกลุ่มคนที่ไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมในช่วงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ขบวนการทางการเมืองดังกล่าวส่งผลต่อพวกเขาอย่างไร

บทสรุป

ข้อค้นพบจากกรณีศึกษาการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ ปี 2563-2564 ชิ้นนี้ ทำหน้าที่ในการขยายพรมแดนงานศึกษาด้านผลลัพธ์และผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในประเทศไทย มีงานศึกษาในลักษณะดังกล่าวอยู่น้อยมาก โดยเฉพาะการทำความเข้าใจผลลัพธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไปไกลกว่าเพียงการประเมินผลที่เกิดขึ้นทันทีจากการเคลื่อนไหว เพราะแม้ว่า ความพยายามตลอดกว่า 2 ปี ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่บนท้องถนนจะไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งในด้านการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทางการเมืองและผ่านร่างกฎหมายที่พวกเขาต้องการ แต่จากการเก็บข้อมูลชีวิตหลังการชุมนุมทางการเมืองยุติลงจากคนรุ่นใหม่ ทั้งที่เคยเข้าร่วมการชุมนุมและไม่เคยเข้าร่วม ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และการเมือง เรากลับพบว่า ความพยายามของพวกเขายังไม่หายไปไหน และการเปลี่ยนแปลงที่พวกเขาต้องการค่อย ๆ ปรากฏให้เห็นหลังการชุมนุมยุติลง เมื่อเราใช้กรอบการวิเคราะห์ ผล (outcome) ผลกระทบ (impact) และผลสะท้อน (effect) ของการเคลื่อนไหวทางสังคม ความต่อเนื่องของผลลัพธ์ (durability of outcomes) ผลสะท้อนที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ (interrelated effects) ผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึงและไม่ปกติ (unintended and perverse outcomes) และที่มาของสาเหตุ (causal attribution) ทั้งผลกระทบในระดับ ผู้คน (people) นโยบาย (policies) และสถาบัน (institution) เรากลับพบว่าปฏิบัติการทางการเมืองบนท้องถนนของพวกเขาส่งผลอย่างมากต่อการเมืองและสังคมใน 5 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ *หนึ่ง* การเปลี่ยนแปลงเมืองคนรุ่นใหม่จากพลเมืองที่ทำตามหน้าที่ไปสู่พลเมืองผู้ตื่นรู้และพร้อมเปลี่ยนแปลง *สอง* การสร้างแกนนำที่ทำงานอย่างต่อเนื่องในหลากหลายมิติและความพยายามในการสร้างแกนนำแห่งการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ ๆ แม้การชุมนุมยุติลง *สาม* การเปลี่ยนแปลงสื่อมวลชนกระแสหลักและครอบครัวของพวกเขาที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของพลังอนุรักษ์นิยมให้กลายเป็นพลังสนับสนุนพวกเขา รวมทั้งกลายเป็นฐานเสียงที่สำคัญให้กับพรรคการเมืองที่พวกเขาเลือก *สี่* การลงหลักปักฐานพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ทั้งในการเลือกตั้งและการสนับสนุนการเมืองนอกสภาของคนรุ่นใหม่ และ *ห้า* ความสำเร็จการผ่านร่างกฎหมายและผลักดันกฎหมายก้าวหน้าหลากหลายฉบับที่พวกเขาเคยเรียกร้องมาตลอดไม่ว่าจะเป็น กฎหมายสมรสเท่าเทียม กฎหมายสุราก้าวหน้า พ.ร.บ. อากาศสะอาด และการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร และอื่น ๆ

References

- Abbott, Maxwell. 2021. "How are Thailand's Youth Protests Impacting Foreign Investment?." *The Diplomat*. March 9, 2021. Accessed November 22, 2023.
<https://thediplomat.com/2021/03/how-are-thailands-youth-protests-impacting-foreign-investment/>
- Aim Sinpeng. 2020. "Twitter Analysis of the Thai Free Youth Protests." *THAI DATA POINTS*. August 29, 2020. Accessed December 10, 2023.
<https://www.thaidatapoints.com/post/twitter-analysis-of-the-thai-free-youth-protests>.
- Aim Sinpeng. 2021. "Hashtag Activism: Social Media and the #FreeYouth Protests in Thailand." *Critical Asian Studies* 53 (2): 192–205.
<https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1882866>.
- Akanit Horatanakun. 2023. "The Network Origin of Thailand's Youth Movement." *Democratization*, December, 1–20. <https://doi.org/10.1080/13510347.2023.2277293>.
- Amenta, Edwin, and Neal Caren. 2013. "Outcomes, Political." In *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, edited by D. Snow, S.A. Soule, and H. Kriesi, 1–6. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Amenta, Edwin, Neal Caren, Elizabeth Chiarello, and Yang Su. 2010. "The Political Consequences of Social Movements." *Annual Review of Sociology* 36 (1): 287–307.
<https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-120029>.
- Andrews, K.T. 2004. *Freedom Is a Constant Struggle: The Mississippi Civil Rights Movement and Its Legacy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Anusorn Unno, Samchai Srisan, Saowanee T. Alexander, Asam Mangkornchai, and Chaiyapong Samniang. 2023. "Hai Man Chop Thi Run Rao": *Khabuankan Yaowachon Thai Nai Boribot Sangkhom Lae Kanmueang Ruam Samai* ["Let's Finish It in Our Generation.": Thai Youth Movements in Contemporary Socio-political Contexts] Bangkok: Saeng Dao Publishing. (in Thai)
- Atithan Chanklom. 2021. "Prakotkan Yai Prathet Kan Thoe Arom Ruam Khon Run Mai Bon Khwam Sin Wang Thi Thuk Titra Chang Chat" ["Let's Migrate to Other Countries' Phenomenon: Mutual Feelings of Young Generation in Thailand Amid Hopeless Situation in the Country and the Labeling of 'Haters of Their Own Country' From Conservative Opposition] *Matichon Online*. May 8, 2564. Accessed December 7, 2023.
https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_2710100. (in Thai)
- Balsiger, Philip. 2016. "Tactical Competition and Movement Outcomes on Markets. The Rise of Ethical Fashion." In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bozi Lorenzo, Marco Guigni, and Katrin Uba, 237–60. Cambridge: Cambridge University Press.
- BBC Thai. 2020. "MobFest: Khlum Pha Khao Anusawari Prachathippatai Poet Bueanglang Kan Mob Khong MobFest." [MobFest: Wrapped Democracy Monument With Large White Canvas Getting to Know How MobFest has Organize] *BBC Thai*. November 16, 2020. Accessed January 15, 2024. <https://www.bbc.com/thai/thailand-54961995>. (in Thai)
- BBC Thai. 2022. "Sura Kaona: Saphaphuthaenratsadon Wot Khwam Rang Phorobo Sura

- Kaona Duai Khanaen 196 To 194 Siang.” [Progressive Liquor: House Voting Down Progressive Liquor Bill with 196 to 194 Votes] *BBC Thai*. November 2, 2022. Accessed December 22, 2023. <https://www.bbc.com/thai/articles/c97j3pd38y7o>. (in Thai)
- BBC. 2014. “#BBCtrending: Sandwiches, Codes and Salutes in Thailand.” *BBC*. June 14, 2014. Accessed December 19, 2023. <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-27833824>.
- Beckwith, Karen. 2016. “The 1984-85 British Miners’ Strike and Mobilization after Defeat.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 41–65. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bidegain, Germán, and Antoine Maillat. 2021. “Tracing Social Movements’ Influence Beyond Agenda-Setting: Waves of Protest, Chaining Mechanisms and Policy Outcomes in the Chilean Student Movement (2006-2018).” *PARTECIPAZIONE E CONFLITTO* 14 (3): 1057–75.
- Blee, Kathleen. 2016. “Personal Effects from Far-Right Activism.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 66–84. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canada.ca. 2023. “Timeline: Pollution Prevention Milestones.” Accessed December 22, 2023. <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/campaigns/50-years-environmental-action/eccc-timeline/pollution-prevention.html>.
- Chaivaranon, Ariana. 2022. “The Horizon and the Holy: Re-Imaging the Thai Monarchy Following the 2020 Protests.” *Southeast of Now: Directions in Contemporary and Modern Art in Asia* 6 (2): 219–59. <https://muse.jhu.edu/article/871502>.
- Chayanit Poonyarat. 2023. ‘Roeng Rabam Kap Kan Kotkhi Prappram Doi Rat’: Phonlawat Khong KhwamYonYaeng Khong Kan Kotkhi Prappram Lae Khabuan Kan Khluanwai Phuea Prachathippatai Thai. [‘Dance with the State Repression’: Dynamic of Paradox of Repression and Thai Democratic Movements (2020-2021)] Report, Faculty of Political Science, Thammasat University, July 2023. (in Thai)
- Dedman, Adam K., and Autumn Lai. 2021. “Digitally Dismantling Asian Authoritarianism: Activist Reflections from the #MilkTeaAlliance.” *Contention* 9 (1): 97–132. <https://doi.org/10.3167/CONT.2021.090105>.
- DeMartini, J. R. 1983. “Social Movement Participation: Political Socialization, Generational Consciousness, and Lasting Effects.” *Youth & Society* 15 (2): 195–223.
- Giugni, Marco G. 1998. “Was It Worth the Effort? The Outcomes and Consequences of Social Movements.” *Annual Review of Sociology* 24 (1): 371–93. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.371>.
- Giugni, Marco, and Maria Grasso. 2016. “The Biographical Impact of Participation in Social Movement Activities.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 85–105. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hathairat Paholtap and David Streckfuss. 2020. “The Ten Demands That Shook Thailand.” *New Mandala*. September 2, 2020. Accessed November 25, 2023. <https://www.newmandala.org/the-ten-demands-that-shook-thailand/>.
- Hui, Annie. 2020. “Appropriating Dissent: The Three-Finger Salute and Thailand’s pro-Democracy Movement.” *Anthropological Notebooks* 26 (1): 2232–3716.

- <https://doi.org/10.5281/zenodo.4309822>.
- iLaw. 2020. “Ban Tuek Kho Moon Karn Chum Num Khong Nakrian Nisit Naksuksa Lae Prachachon Tang Tae 22 Kumphapan 2563.” [Student, University Student, and People’s Protests Database from February 22, 2020] *iLaw*. March 5, 2020. Accessed November 27, 2023. <https://freedom.ilaw.or.th/node/801>. (in Thai)
- iLaw. 2021. “Than Kho Moon Khadee 331.” [Progress of Case 331] *iLaw*. Accessed November 27, 2023. https://freedom.ilaw.or.th/case/331#progress_of_case. (in Thai)
- Jakkrit Sangkhamanee. 2021. “Wither the Environment? The Recent Student-Led Protests and (Absent) Environmental Politics in Thailand.” *Kyoto Review of Southeast Asia*. 2021. <https://kyotoreview.org/issue-30/the-recent-student-led-protests-and-absent-environmental-politics-in-thailand/>.
- Janjira Sombatpoonsiri and Thammachat Kri-aksorn. 2021. “Taking Back Civic Space: Nonviolent Protests and Pushbacks against Autocratic Restrictions in Thailand.” *Protest* 1 (1): 80–108. <https://doi.org/10.1163/2667372x-bja10006>.
- Janjira Sombatpoonsiri. 2021. “From Repression to Revolt: Thailand’s 2020 Protests and the Regional Implications.” Working Paper, German Institute for Global and Area Studies (GIGA). <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/71730>.
- Janjira Sombatpoonsiri. 2023. “‘A Lot of People Still Love and Worship the Monarchy’: How Polarizing Frames Trigger Countermobilization in Thailand.” *Journal of Peace Research* 60 (1): 88–106. <https://doi.org/10.1177/00223433221142932>.
- Jomquan. 2023. “(Highlight) #ThairathDebate Vetee Tee 1 – Debate Nayobai ‘112’.” [(Highlight) #ThairathDebate First Round of The Debate – The Debate of ‘Article 112’] *Thairath*. May 3, 2023. Accessed January 18, 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=a6m0oTMQy6M>.
- Kanokrat Lertchoosakul and Thanapong Kengpaiboon. 2021. “The Formation, Development and Dynamic of Din Daeng Protests between August to October 2021” 101World. <https://www.the101.world/wp-content/uploads/2021/10/Preliminary-report-Kanokrat-25102021.pdf> (in Thai)
- Kanokrat Lertchoosakul. 2016. *The Rise of the Octobrists in Contemporary Thailand*. Yale University Southeast Asia Studies.
- Kanokrat Lertchoosakul. 2018. “Kan Toepto Khwam Thotthoi Lae Kan Fuentua Khabuankan Naksueksa Thai” [The Rise, Decline and Revival of the Thai Student Movement] *PSDS Journal of Development Studies Thammasat University* 1(1): 130-77. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/148887>. (in Thai)
- Kanokrat Lertchoosakul. 2021a. “The White Ribbon Movement: High School Students in the 2020 Thai Youth Protests.” *Critical Asian Studies* 53 (2): 206–18. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1883452>.
- Kanokrat Lertchoosakul. 2021b. *Songkhramyen (Nai) Rawang Bo Khao* [Cold War, In-between and White Ribbons] Bangkok: Matichon (in Thai)
- Kanokrat Lertchoosakul. 2022a. “Hybrid Print-News-Social Media and the Rise of the Thai Youth Movement in the 2020s.” *Asia Center, Japan Foundation*. <https://asiawa.jpf.go.jp/en/culture/features/f-yomu2-thailand-2/>.

- Kanokrat Lertchoosakul. 2022b. “The Rise and Dynamics of the 2020 Youth Movement in Thailand.” *Heinrich-Böll-Stiftung*. https://eu.boell.org/sites/default/files/2022-02/Thailand%202020%20youth%20movement_FINAL.pdf.
- Kanokrat Lertchoosakul. 2023a. “The Rise of the Youth Movement in Thailand: The Double Layers of the Intergenerational Political Clash between the Cold War Boomer’s Gerontocratic State and the ‘Zoomers’.” Working Paper, Saw Swee Hock Southeast Asia Centre, London School of Economics (LSE).
- Kanokrat Lertchoosakul. 2023b. “Commentary | Kanokrat Lertchoosakul, The May 2023 Elections and the Triumph of Thai Youth Social Movements.” *Critical Asian Studies*. May 30, 2023. <https://criticalasianstudies.org/commentary/2023/5/29/commentary-kanokrat-lertchoosakul-the-may-2023-elections-and-the-triumph-of-thai-youth-social-movements>.
- Kanokrat Lertchoosakul. 2023c. *Nakrian Khabot: Prawattisat Khabuankan Nakrian Thai Chabap San* [Thai School Student Movement: A Short History] Bangkok: Nisit Samyan Publishing (in Thai)
- Kanokrat Lertchoosakul. 2024. “The White Ribbon Movement and Its Achievement in Uprooting the Conservative Thai State.” In *Handbook on Youth Activism*, 366–81. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781803923222.00039>.
- Kaona Pongpipat. 2021. “‘Yai Prated Kan Ther’: Kui Khab Phoo Kor Tang Klum Khon Yak Yai Thin Thee Mee Khon Ruam Kerb 6 Saen Khon Phai Nai 3 Wan.” [‘Let’s Migrate to Other Countries’: Interviewed with the Group’s Founder which Attracts more than 600 Thousands to join in 3 Days] *BBC Thai*. May 3, 2021. Accessed December 7, 2023. <https://www.bbc.com/thai/thailand-56973078>. (in Thai)
- Khaosod. 2023. “Klab Ma Eek Krang! Netiwit Triam Poet Ran Kuaitiao Chue Ran Det ‘Prachathippatai Kin Dai’ [Back Again! Netiwit Prepare to launch New Noodles Soup Shop Names ‘Delicious Democracy’] *Khaosod*. June 27, 2023. Accessed November 25, 2023. https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_7736434. (in Thai)
- King, Brayden G. 2016. “Reputation, Risk, and Anti-Corporate Activism.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 215–36. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kreutz, Joakim, and Anthi Antonia Makrogianni. 2024. “Online Repression and Transnational Social Movements: Thailand and the #MilkTeaAlliance.” *Political Research Exchange* 6 (1). <https://doi.org/10.1080/2474736X.2023.2299120>.
- Lima, Valesca, Rafaela N. Pannain, and Gabriela Pereira Martins. 2022. *The Consequences of Brazilian Social Movements in Historical Perspective*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003142867>.
- Lorenzo, Bosì, Marco Giugni, and Katrin Uba. 2016. *The Consequences of Social Movements*. Edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorenzo, Bosì. 2016. “Social Movements and Interrelated Effects: The Process of Social Change in the Post-Movement Lives of Provisional IRA Volunteers.” *Revista Internacional de Sociologia* 74 (4): 1–11.
- Luders, Joseph. 2016. “Feminist Mobilization and the Politics of Rights.” In *The*

- Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 185–214. Cambridge: Cambridge University Press.
- Manager Online. 2022. [28 years of Forbidden Love! ‘Varavuth’ reveals his love life in Valentines Day ‘My Dad [Banham] did not that satisfy] *Manager Online*. February 14, 2022. Accessed November 25, 2023.
<https://mgronline.com/politics/detail/9650000015009>. (in Thai)
- Masclat, Camille. 2016. “Feminist Activists and Their Children.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosì Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 106–29. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matichon TV. 2023. “Debate 4 Pak Tang Lueak Hen Duai Rue Mai Kae Khai 112 – Khab Lai Khon Hen Tang: Matichon TV.” [The Debate between 4 Alternative Parties whether they agree with the amendment of Article 112 – the purge of people who disagree: Matichon TV] *Matichon TV*. April 13, 2023. Accessed December 22, 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=vFrF-0BSfO4>. (in Thai)
- Matichon. 2022. “Poet Poll Khon Run Mai 84.7% Thua Thai Chi Tong Yokloek Bangkhap Ken Thahan Mong Plueang Ngop Lamoet Sitthi.” [Polls Show That 84.7% of Young Thais Want to Abolish ‘Obligatory’ Military Conscription They Stated That Its Budget is Overwhelming and Its Programs Also Violate Human Rights] *Matichon*. October 26, 2022. Accessed January 18, 2024.
https://www.matichon.co.th/politics/news_3638483 (in Thai)
- Matichon. 2023. “Pita Effect Sura Phuenban Hot Khae Oei Chue Khai Kliang.” [Pita’s Effect Local Liquor Soaring High in Sales He Just Say Name of The Brand Then It Sold Out] *Matichon*. June 5, 2023. Accessed December 22, 2023.
https://www.matichon.co.th/election66/news_4013333. (in Thai)
- McCargo, Duncan, and Anyarat Chattharakul. 2020. *Future Forward: The Rise and Fall of a Thai Political Party*. NIAS Press.
- McCargo, Duncan. 2021. “Disruptors’ Dilemma? Thailand’s 2020 Gen Z Protests.” *Critical Asian Studies* 53 (2): 175–91. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1876522>.
- Natnaree Hengsarochai. 2023. “Cho Nayobai Singwaetlom Phakkanmueang Nai Kae Fun PM 2.5 Dai Bang?” [Analysis of Environmental Policy Which Parties are able to Solve the PM 2.5 Problems] *Thairath*. April 14, 2023. Accessed December 22, 2023.
<https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/103042>. (in Thai)
- Natnaree Hengsarochai. 2024. “7 Rang Phorobo Akat Sa At Phan Chalui Wara Nueng Duai Siang 443 To 0.” [7 Version of Clean Air Acts Easily Pass Thai Parliament with the 443: 0 Votes] *Thairath*. January 17, 2024. Accessed December 22, 2023.
<https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/104133>. (in Thai)
- Nattapat Madet. 2023. “Lueaktang 66 Song Nayobai Akat Sa At Kae Panha PM 2.5” [2023 Election: Presenting Political Parties’ Clean Air Policy To Tackle With PM 2.5 Problems.] *Way Magazine*. May 12, 2023. Accessed December 22, 2023.
<https://waymagazine.org/pm25-policy/>. (in Thai)
- Netiwit Chotiphathaisal. 2015. “Netiwit: Thalaengkan Patiset Ken Thahan” [Netiwit: Refused to be Conscript Declaration] *Prachatai*. October 28, 2015. Accessed January 20, 2024.

- <https://prachatai.com/journal/2015/10/62157>. (in Thai)
- Nongyao Nawarat, Pisith Nasee, Omsin Jatuporn and Wasan Sapphasuk. 2022. *Khruetakhai Phu Patibatkan Na Mai Nai Phuentshi Khwamru Sueksa Sat Lae Chittawitthaya Kansueksa Nai Sangkhom Thai Samaimai*. [The Network of New Actors in Knowledge Space of Education and Educational Psychology in Modern Thai Society] Chiang Mai University Press: Chiang Mai. (in Thai)
- Nontarat Phaicharoen and Wilawan Watcharasakwet. 2020. “Massive Crowd Turns Out in Bangkok for Weekend of Pro-Democracy Protests.” *Benar News*. September 19, 2020. Accessed November 18, 2023. <https://www.benarnews.org/english/news/thai/big-protest-09192020122528.html>.
- Olsen, Marisa Elena. 2023. “Challenging Power: Youth Activism in the Thai Pro-Democracy Movement (2020-2022).” Master’s Thesis in International Education and Development, Oslo Metropolitan University.
- Panarai Ostapirat, Worapot Wongkitrungruang, and Thipnapa Huansuriya. 2022. *Kan Mi Suanruam Khong Phonlamueang Nai Yuk Dichithan Kan Khlueanwai Thang Kanmueang Khong Yaowachon Thai 2563*. [Civic Engagement in the Digital Age: 2020 Youth Political Movements in Thailand] Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)
- Panarat Anamwathana and Sawaros Thanapornsanguth. 2023. “Youth Political Participation in Thailand: A Social and Historical Overview.” *International Journal of Sociology* 53 (2): 146–57. <https://doi.org/10.1080/00207659.2023.2167381>.
- Penchan Phoborisut. 2020. “Reimagining Dissent in Thailand’s 2020 Uprising.” *SAIS Review of International Affairs* 40 (2): 43–55. <https://doi.org/10.1353/sais.2020.0022>.
- Phattarapan Nithiwaratsakuland Karisa Sutthadaanantaphokin. 2023. “Awachana Phasa: Sanyalak Kan Khlueanwai Thang Kanmueang Khong Yaowachon Thai.” [Non-Verbal Language: Symbol of the Political Movement of Thai Youth] *Journal of Roi Kaensam Academi* 8 (3): 528-539. (in Thai)
- Piccio, Daniela. 2016. “The Impact of Social Movements on Political Parties.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosi Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 263–84. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pongsapak Waiwitlikhit. 2020. “The Next Generation?: A Comparison between Thailand’s 1973 Protests and Thailand’s 2020 Protests.” *International Journal of Humanities and Social Science* 10 (12). <https://doi.org/10.30845/ijhss.v10n12p3>.
- PPTV. 2023. “Lueak Tang 2566 | Fang Chad Chad Jud Yuen To 112 Kae Khai Yok Luerk Rue Mai Tae? | PPTV Debate.” [2023 Election | Clear Stances of each Political Party to the Article 112 Amend Abolish or Left Untouched? | PPTV Debate] PPTV. April 26, 2023. Accessed December 22, 2023. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=u57KJsxzxEA>. (in Thai)
- Prachatai. 2023. “Phoei Phon Samruat Khon Tongkan Yokloek Bangkhap Ken Ta Han Mak Thueng 65.93%.” [Survey Reveals More Than 65.93% Wants to Abolish Military Conscription System] *Prachatai*. April 30, 2023. Accessed December 22, 2023. <https://prachatai.com/journal/2023/04/103894>. (in Thai)
- Prajak Kongkirati and Veerayooth Kanchoochat. 2018. “The Prayuth Regime: Embedded

- Military and Hierarchical Capitalism in Thailand.” *TRaNS: Trans -Regional and -National Studies of Southeast Asia* 6 (2): 279–305. <https://doi.org/10.1017/trn.2018.4>.
- Rohman, A. 2019. “Persistent Connection and Participation: New Media Use in Post-Peace Movement Ambon, Indonesia.” *New Media & Society* 21 (8): 1787–803.
- Ruji Auethavornpipa and Maria Tanyag. 2021. “Protests and Pandemics: Civil Society Mobilisation in Thailand and the Philippines during COVID-19 Policy Briefing-SEARBO2.” *New Mandala*. July 29, 2021. Accessed November 25, 2023. <https://www.newmandala.org/protests-and-pandemics-civil-society-mobilisation-in-thailand-and-the-philippine/>.
- Saowanee T. Alexander. 2021. “Sticky Rice in the Blood: Isan People’s Involvement in Thailand’s 2020 Anti-Government Protests.” *Critical Asian Studies* 53 (2): 219–32. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1882867>.
- Sasithorn Jampatet. 2015. “‘Yokloek Ken Thahan Lalang Rue Champen?’ [‘The Abolition of Military Conscription’ ... Backward Development or Necessity?] *Post Today*. November 9, 2015. Accessed December 22, 2023. <https://www.posttoday.com/politics/398749>. (in Thai)
- Siwach Sripokangkul, John Draper, Charles David Crumpton, and Autthapon Muangming. 2019. “Understanding the Social Environment Determinants of Student Movements: A Consideration of Student Activism in Thailand and the Thai ‘Social Cage.’” *International Journal of Asia Pacific Studies* 15 (1): 59–96. <https://doi.org/10.21315/ijaps2019.15.1.3>.
- Siwatt Pongpiachan. 2022. *Phumlang Khong Kan Rang Phorobo Akat Sa Ad*. [Background on the Clean Air Act] Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)
- Sudarat Phromsimai. 2022. “‘Muea Prachachon Kla Phut Sue Ko Tong Kla Thamnathi Mong Sue Thai Nai Yuk Sangkhom Thalu Phedan Kap Thapanee Eadsrichai’ [‘When People Have the Courage to Speak Out, Journalists Need to Perform Their Own Jobs’ Looking back at Thai Journalists Amid the Breaking Through the Limits Era with Thapanee Eadsrichai] *101World*. January 10, 2022. Accessed January 17, 2024. <https://www.the101.world/thapanee-interview/>. (in Thai)
- Supattra Santirungroj. 2018. “Karn Kor Tua Lae Phattanakarn Kit Ja Kaam Khong Kruea Kai Nak Rian: Klum Samaphan Nak Rian Thai Phue Karn Patiwat Rabob Karn Suek Sa Thai Lae Klum Karn Suek Sa Phue Kwam Pen Tai” [The Formation and Development of Political Activism among Student Network: The Thai Students Association for the Reform of Thai Education System and Education for Liberation of Siam]. Master’s thesis, Department of Government, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University. (in Thai)
- Tanakorn Wongpanya. 2020. “Nayok Mai Hai Kham Raprong Phorobo Yokloek Ken Thahan Thamhai Sano Sapha Mai Dai Rangsiman Rome Triam Ha Withi Doenna To.” [Prime minister Refuse to Endorse Conscription’s Abolition Bill Make It not Eligible to Propose to the Parliament Rangsiman Rome said He Will Find Another Way to Push the Bill] *The Standard*. November 8, 2020. Accessed February 15, 2024. <https://thestandard.co/pm-not-give-the-endorsement-the-act-to-cancel-military->

- service/. (in Thai)
- Tanakorn Wongpanya. 2022. “#SaveKwaitiaoKancha Kon Pit Tamnan Hai Pai Chak Sam Yan Lang Choe Wikrit Rairap Hai Raichai Phung Thuk Chula Fong Khaplai.” [saveHempNoodles Before It’s Gone Bankrupted Due to The Loss of Income and Huge Expenses that Leads to the Eviction Lawsuit filed by Chulalongkorn University] *The Standard*. January 14, 2022. Accessed January 15, 2024. <https://thestandard.co/save-hemp-noodles/>. (in Thai)
- Tanaporn Charoenthansakul and Wannarat Natee. 2023. “Twitter and the Protest Movement in Thailand: A Thematic Analysis of Highly Retweeted Tweets during the pro-Democracy Protests.” *First Monday*, 28. <https://doi.org/10.5210/fm.v28i6.12666>.
- Thai PBS World. 2019. “House Committee Chair Apologizes for Gay Men Kissing in Parliament.” December 19, 2019. *Thai PBS World*. Accessed November 25, 2023. <https://www.thaipbsworld.com/house-committee-chair-apologizes-for-gay-men-kissing-in-parliament/>.
- Thai PBS World. 2022 “Thai cabinet rejects same sex marriage bill, pending parliamentary review” *Thai PBS World*. March 29, 2022. Accessed December 22, 2023. <https://www.thaipbsworld.com/thai-cabinet-rejects-same-sex-marriage-bill-pending-parliamentary-review/>
- Thai PBS. 2020. “‘Anakot Mai’ Perd Tua Rang Pho Ro Bo Sura Kao Na Whang Plod Lock Autsahakam Sura.” [Future Forward Party Proposes Progressive Liquor Bill Hoping to Unlock Monopolistic Liquor Industries] *Thai PBS*. January 14, 2020. Accessed December 22, 2023. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/287968>. (in Thai)
- Thai PBS. 2023. “Ru Jak ‘Kao Geek’ Chum Chon Online ‘Kao Klai’ Chai Ra Dom Samong Wai Run-Khon IT. [Getting to Know ‘Kao Geek (Progressive Geek)’ Online Community where FFP Used to Mobilize Support and Brainstorm from Their Young Supporters and IT Professionals] *Thai PBS*. May 24, 2023. Accessed January 21, 2024. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/328140>. (in Thai)
- Thairath. 2019. “Poet Nayobai 4 Phakkanmueang Patirup Kongthap Tat Ngop Kalahom Lot Khaiman Suan Koen!” [4 Political Parties’ Military Reform Policies Cut the Budgets Reduce the Excess Fat!] *Thairath*. February 21, 2019. Accessed December 22, 2023. <https://www.thairath.co.th/news/politic/1500955>. (in Thai)
- Thairath. 2020. “‘Thanathon Ma Lao Ruam Chumnum Thi Sanamluang Lan Phumchai Dai Pen Suan Nueng Nai Kan Tosu.” [Thanathorn Joined the Protests at Royal Plaza Stated that He Proud to Be Part of the People’s Fight] *Thairath*. September 19, 2020. Accessed November 25, 2023. <https://www.thairath.co.th/news/politic/1933224>. (in Thai)
- Thairath. 2023. “‘Su Thin Phoei Kae Loek Tahan Ken Poet Rap Baep Samakcha Phoem Sawat Di Kan Chungchai Khon.” [‘Suthin’ Reveals His plan to Change Military Conscription to Voluntary System And Increase Military Personnel Benefits and Welfares] *Thairath*. September 4, 2023. Accessed December 22, 2023. <https://www.thairath.co.th/news/politic/2722478>. (in Thai)
- Thanyaporn Bangthong. 2023. “Sapha Phan Rang Phorobo Somrot Thaothiam Wara Nueng Thang 4 Chabap.” [Parliament Passed all the 4 Equal Marriage Acts] *BBC Thai*.

- December 21, 2023. Accessed December 22, 2023.
<https://www.bbc.com/thai/articles/cyd04le9vr2o>. (in Thai)
- The Standard. 2019. “Varavut Prakard Tua Pen Phantamitr LGBT Nhun Kae Po Pho Pho 1448 Hai Sit Somros Tao Tiam.” [Varavut Declares to Be Alliance with LGBT in Support of the Amending the Article 1448 of Civil and Commercial Law] *The Standard*. December 22, 2023. Accessed December 25, 2023. <https://thestandard.co/varawut-announced-as-an-lgbt-partner/>. (in Thai)
- The Standard. 2023. “Mho Varong Pa Ta Pita Praden 112 Seripisuth Kho Ruam Debate.” [Former Physician Varong Confronts with Pita about Article 112 Seripisuth Join the Debate] *Standard*. April 25, 2023. Accessed November 25, 2023.
<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=jycUF30s8WU>. (in Thai)
- Top News Live. 2023. “Ngerb Kha Wetee Debate ‘Apisith’ Ton ‘Thanathorn’ Jon Mum Pom 112 ‘Kao Klai Chad Yok Lerk Mai Chai Kae Khai.’ [Shock at the Debate ‘Apisith’ heavily attacks ‘Thanathorn’ about Article 112 ‘FFP’ Clearly Proposed to Abolish not Amend] *Top News Live*. May 2, 2023. Accessed November 25, 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=8z5mAGrh3kY>. (in Thai)
- Tossapol Chaisamritpol. 2023. “Botrian Chak #MiKornMaiMiKu Phak Kao Klai Khuan Borihan Dom Som Yangrai Muea Faen Dom Klaipen Dap Song Khom.” [Lesson from #KornInWeOut How FFP Should Manage its Fandom when They Become a Double-Edged Sword to the Party] *BBC Thai*. June 2, 2023. Accessed February 17, 2024.
<https://www.bbc.com/thai/articles/c848w4elj4lo>. (in Thai)
- Tuwanont Phattharathanasut. 2024. “From Bad Student to Transnational Activist: Netiwit Chotiphathaisal and Transnational Activism in Northeast and Southeast Asia.” *TRaNS: Trans -Regional and -National Studies of Southeast Asia*, January, 1–16.
<https://doi.org/10.1017/trn.2023.15>.
- Uba, Katrin. 2016. “Protest against School Closures in Sweden.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosi Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uchen Cheangsen. 2022. “Dynamics and Impacts of 2020 People’s Party.” Paper Presented at the *International Conference on Thai Studies*, Kyoto, Japan. 2022.
- Unno, Anusorn. 2022. “‘Reform, Not Abolition’: The ‘Thai Youth Movement’ and Its Demands for Reform of the Monarchy.” *ISEAS Perspective* 2022 (3): 1–11.
- Voice TV. 2022. “Cha Ta Kaarm Chai Thai Jak Phrai Luang Su Ta Harn Gain Rum Kwam Phayayarm Yok Lerk Tee (Yang) Mai Sam Ret.” [Faith of Thai Men: From Royal Slaves to Conscripts A (Unsuccessful) History of The Efforts to Abolish the Conscription System] *Voice TV*. April 14, 2022. Accessed December 22, 2023.
https://www.voicetv.co.th/read/Alwu6iQl6#google_vignette. (in Thai)
- Vorng, S. 2017. *A Meeting of Masks: Status, Power and Hierarchy in Bangkok*. NIAS: NIAS Press.
- Wannachok Chaisaard. 2017. “Pra Kot Kan Craft Beer Thai Muea Yak Lek Ruam Phalang Su Yak Yai.” [‘Thai Craft Beer’ Phenomenon When Small Enterprise Unite to Fight Back Big Brother in the Industry] *Post Today*. January 30, 2017. Accessed November 25,

2023. <https://www.posttoday.com/politics/478430>. (in Thai)
- Wasu Vipoosanapat. 2020. “Can the Online Tactics of Thailand’s Political Youth Movement Bring Real Change?.” *Friedrich-Ebert-Stiftung*. August 3, 2020. <https://connect.fes.de/people/thailand-youth-protest>.
- Whittier, Nancy. 2016. “Aggregate-Level Biographical Outcomes for Gay and Lesbian Movements.” In *The Consequences of Social Movements*, edited by Bosi Lorenzo, Marco Giugni, and Katrin Uba, 130–56. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wichuta Teeratanabodee. 2023. “Thailand’s 2020–2021 Pro-Democracy Protests: Diversity, Conflict, and Solidarity.” *Journal of Contemporary Asia* September, 1–25. <https://doi.org/10.1080/00472336.2023.2258131>.
- Wilson, J., and C. Satrusayang. 2020. “The Students in Thailand Have Come Back as a Political Force; Now They Must Focus and Keep the Momentum.” *Thai Enquirer*. May 15, 2020. Accessed November 17, 2023. <https://www.thaienquirer.com/12943/the-students-in-thailand-have-come-back-as-a-political-force-now-they-must-focus-and-keep-the-momentum>.
- Wright, Cory. 2020. “Scenes from Thailand’s Massive Protests Demanding Reform.” *The Diplomat*. September 21, 2020. Accessed November 17, 2023 <https://thediplomat.com/2020/09/scenes-from-thailands-massive-protests-demanding-reform/>.
- Yukti Mukdawijitra. 2020. “Phasa Kanmueang Khong Khon Run Mai.” [Political Language of Young Generation in Thailand] *Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre (JASAC)* 3 (2):204-9. (in Thai)